
SIJAISVANHEMPIEN KOKEMUKSIA LAPSEN EDUN TOTEUTUMISESTA

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutus

Lahdensivu, syksy 2016

Inka Myllyviita

LAHDENSIVU
Sosiaalialan koulutus

Tekijä	Inka Myllyviita	Vuosi 2016
Työn nimi	Sijaisvanhempien kokemuksia lapsen edun toteutumisesta	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia sijaisvanhempien kokemuksia lapsen edun toteutumisesta perhesijoituksessa. Tavoitteena oli myös selvittää, miten sijaisvanhemmat ovat kokeneet tulleeensa kuulluksi suhteessa sosiaalityöntekijöihin sekä biologisiin vanhempiin.

Opinnäytetyön teoreettisina lähtökohtina avataan lastensuojelun prosessia sekä lapsen osallisuuden ja lapsen edun käsitteitä. Teoriaosuudessa keskitytään pohtimaan myös, mitä sijoituksen pysyvyys merkitsee lapselle perhehoidossa. Sijoituksen pysyvyyden merkitystä tarkastellaan myös kiintymyssuhdeteorian valossa.

Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus, joka toteutettiin syksyllä 2016. Tutkimusaineisto kerättiin avoimen kyselylomakkeen avulla. Opinnäytetyöhön osallistui seitsemän sijaisvanhempaa. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että sijaisvanhemmilla on moninaisia kokemuksia lapsen edun toteutumisesta perhesijoituksessa. Lapsen etuun vaikuttavina tekijöinä tuloksista nousee esiin biologisten vanhempien ja lapsen väliset tapaamiset, sijoituksen väliaikainen luonne, biologisten vanhempien oikeudet sekä syntyneen kiintymyssuhteen säilyminen sijoituksen jälkeen. Sijaisvanhemmilla on hyvin erilaisia kokemuksia omasta kuulluksi tulemisestaan. Osa sijaisvanhemmista kokee tulleeensa kuulluksi hyvin, kun taas osalla on kokemus heidän näkemyksensä ohittamisesta lapsen asioissa sekä epäluottamuksesta.

Avainsanat lapsen etu, perhehoito, lastensuojelu

Sivut 35 s. + liitteet 3 s.

LAHDENSIVU

Degree Programme in Social Services

Author

Inka Myllyviita

Year 2016

Subject of Bachelor's thesis

Experiences of foster parents about the realization of the child's interest

ABSTRACT

The aim of this thesis was to study the experiences of foster parents about the realization of the child's interests in family fostering. The aim was also to find out how foster parents have experienced being heard in relation to social workers and biological parents.

As a theoretical standpoint, the thesis explores the process of child protection, and the concepts of children's participation and child's interest. The theory section also contemplates what the stability of foster care means to a child in family foster care. The stability of foster care is also examined in relation to attachment theory.

The thesis is a qualitative study, which was carried out in fall 2016. The research material was gathered by using an unstructured questionnaire. There were seven foster parents taking part in the thesis. The material was analysed by using qualitative content analysis.

The results of the study show that foster parents have a wide range of experiences of the realization of child's interest in the family fostering process. According to the results of the study, factors affecting a child's interest were for example the meetings between biological parents and the child, the temporary nature of the foster care, the rights of the biological parents and the maintenance of the attachment relationship after the foster care. The foster parents had very different experiences of themselves being heard. Some of the foster parents felt that they had been heard well, whereas others had experienced that their viewpoint about the child's issues had been ignored and that there was mistrust.

Keywords child's interest, family fostering, child protection

Pages 35 p. + appendices 3 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	LASTENSUOJELU	2
2.1	Avohuollon tukitoimet	2
2.2	Huostaanotto.....	3
2.3	Lapsen osallisuus.....	4
2.4	Lapsen edun käsite	5
3	PERHEHOITO LAPSEN SIJAISHUOLTOPAIKKANA	5
3.1	Lapsen ja biologisen perheen välinen yhteydenpito	6
3.2	Sijoituksen pysyvyyden merkitys.....	7
4	KIINTYMYSSUHTEEN MERKITYS	9
4.1	Kiintymyssuhteen merkitys lapsen kehitykselle	9
4.2	Kiintymyssuhteen huomioiminen sijoituksessa	10
5	KATSAUS AIKAISEMPIIN TUTKIMUKSIIN	11
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	12
6.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	12
6.2	Laadullinen tutkimus.....	12
6.3	Aineiston hankinta.....	13
6.4	Aineiston analyysi	14
6.5	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	14
7	TUTKIMUSTULOKSET	16
7.1	Tapaamiset biologisten vanhempien kanssa	16
7.2	Sijoituksen väliaikaisuus	17
7.3	Syntyneen kiintymyssuhteen ylläpitäminen sijoituksen jälkeen.....	19
7.4	Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa ja kuulluksi tuleminen.....	20
7.5	Yhteistyö biologisen perheen ja suvun kanssa	22
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	24
8.1	Millaisia kokemuksia sijaisvanhemmilla oli lapsen edun toteutumisesta?	24
8.2	Miten sijaisvanhemmat kokivat tulleen kuulluksi lapsen asioissa?.....	27
9	POHDINTA.....	29
9.1	Tulosten pohdinta.....	29
9.2	Opinnäytetyöprosessin pohdinta	30
	LÄHTEET	32
Liite 1	Tiedote opinnäytetyöstä	
Liite 2	Kyselylomakkeen kysymykset	
Liite 3	Tiedote opinnäytetyöstä	

1 JOHDANTO

Suomessa lapsen edun toteutuminen on viime vuosina paljon puhuttu aihe lastensuojelussa. Lapsen etu on lastensuojelulain keskeisin periaate ja lastensuojelun ratkaisuja ohjaava käsite. Lapsen etua voi lähestyä monesta näkökulmasta ja näkemyksiä lapsen edusta on aina yhtä monta, kuin on asiaa tarkastelevia ihmisiäkin. On lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkökulma, biologisen vanhemman näkökulma, sijaishuoltopaikan näkökulma sekä tietysti tärkeimpänä lapsen oma kokemus. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten sijaisvanhemmat kokevat lapsen edun toteutumisen ja miten sijaisvanhempien näkökulma tulee kuulluksi lapsen asioista päätettäessä. Opinnäytetyön avulla halutaan tuoda esille yksi näkökulma lapsen etua koskien.

Opinnäytetyön aihe on yhteiskunnallisesti ajankohtainen, sillä vuonna 2015 voimaan tullut sosiaalihuoltolaki korostaa sijaishuollon ensisijaista järjestämistä laitoshoidon sijaan perhehoidossa. Huostaanotot ovat lisääntyneet viime vuosina ja suurin osa huostaanotetuista lapsista sijoitetaan kuitenkin laitoksiin perhehoidon sijaan, sillä sijaisperheistä on huutava pula ympäri Suomen.

Työn tilaajana toimii Hämeen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelma, jossa opinnäytetyötä tullaan käyttämään opetuskäytössä. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin seitsemältä sijaisvanhemmalta eri puolilta Suomea avoimella kyselylomakkeella. Tutkimusaineisto tiivistettiin tutkimuskysymysten kannalta olennaisiin teemoihin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa avataan lastensuojelun prosessia, lapsen osallisuuden merkitystä sekä lapsen edun käsitettä. Teoriaosuudessa avataan myös perhehoitoa sijaishuollon muotona sekä lapsen ja biologisen vanhemman välistä yhteydenpitoa. Työssä keskitytään pohtimaan myös, mitä sijoituksen pysyvyys merkitsee lapselle perhehoidossa. Sijoituksen pysyvyyden merkitystä peilataan myös kiintymyssuhdeteoriaan.

Teoriaosuuden jälkeen avataan tutkimuksen toteutusta, aineiston hankintaa sekä aineiston analyysia. Tutkimustuloksissa kerrotaan aineistosta saatuja tutkimuskysymysten kannalta oleellisista asioista. Työn lopussa käsitellään tutkimuksen tuloksista nousseita johtopäätöksiä ja verrataan tuloksia tutkimuksen taustateoriaan sekä aikaisempiin tutkimuksiin. Lopuksi tutkija pohdii opinnäytetyön tuloksia sekä tarkastelee opinnäytetyön prosessia kokonaisuudessaan.

2 LASTENSUOJELU

Tässä luvussa avataan lastensuojeluprosessia, avohuollon tukitoimien sekä huostaanoton merkitystä. Tämän jälkeen kerrotaan lapsen osallisuuden merkityksestä sekä tarkastellaan, mitä lapsen edun toteutuminen tarkoittaa.

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapselle turvallinen ympäristö kasvaa ja kehittyä tasapainoisesti, sekä taata lapselle oikeus erityiseen suojeluun (Lastensuojelun käsikirja n.d.c.). Lastensuojelun tulee tukea vanhempia lasten kasvatuksessa ja huolenpidossa turvaamalla perheelle tarvittavat palvelut sekä tukitoimet, mitkä edistävät lapsen hyvinvointia ja suotuisaa kehitystä. Lastensuojelun on varhaisella puuttumisella pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia. Lastensuojelussa on viranomaisten toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja ensisijaisesti on käytettävä avohuollon tukitoimia, jos lapsen etu ei muuta vaadi. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 4 §.) Lastensuojelun on kaikessa toiminnassaan huomioitava lapsen etu. Samaan aikaan on pyrittävä aina myös yhteistoimintaan lapsen vanhempien kanssa. (Saastamoinen 2008, 133.)

2.1 Avohuollon tukitoimet

Lastensuojeluasian tultua vireille käynnistetään palvelutarpeen arviointi, jossa perheen tilannetta arvioidaan ja tuen tarvetta kartoitetaan. Jos lapsi tarvitsee kiireellistä tukea, lapsi voidaan sijoittaa välittömästi kiireellisenä sijoituksena, vaikkei palveluntarpeen selvitystä ole vielä tehty. (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 297/2016, 26 §.) Lastensuojelussa avohuollon palveluilla pyritään tukemaan ja edistämään lapsen myönteistä kehitystä sekä vahvistamaan vanhempien kasvatuskykyä ja mahdollisuuksia toimia lapsen kasvattajana (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 34 §). Avohuollon tukitoimina perheelle voidaan tarjota esimerkiksi taloudellista tai muuta tukea lapsen koulunkäyntiin, harrastuksiin, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen tai muun henkilökohtaisen tarpeen täyttämiseen liittyen. Perheelle voidaan myös tarjota tehostettua perhetyötä, perhekuntoutusta, tukiperhettä ja monia muita lasta ja perhettä tukevia palveluja sekä tukitoimia.

Myös sijoitus voidaan toteuttaa avohuollon tukitoimena. (Räty 2015, 318.) Perheen avohuollon tukitoimena sijoittaminen yhdessä esimerkiksi perhekuntoutukseen on ensisijainen vaihtoehto suhteessa lapsen sijoittamiseen yksin. Lapsen avohuollon sijoituksen tulee olla vain lyhytaikaista. Sen tarkoituksena voi olla tuen tarpeen arvioiminen, pidempi aikaisen sijoituksen tarpeen selvittäminen tai lapsen kuntouttaminen. Kyse voi olla myös vanhemman sairaudesta tai lyhytaikaisesta vankeusrangaistuksesta. (Räty 2015, 324.)

Avohuollon tukitoimien järjestäminen perustuu aina perheen ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumukseen. Tukitoimien vastaanottaminen on siis vapaaehtoista. Lastensuojelun keskeisen periaatteen, perheen yhdessä pysymisen mukaisesti, avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia huostaanottoon nähden. Tämä ensisijaisuus ei tarkoita kuitenkaan sitä, että avohuollon tukitoimia tulisi aina kokeilla ennen huostaanottoa. Jos avohuollon tukitoi-

met eivät riitä takaamaan lapsen edun toteutumista, on lapsi otettava huostaan. Jos edellytykset huostaanottoon täyttyvät ja lapsen etu sitä vaatii, on huostaanottoon ryhdyttävä välittömästi. (Räty 2015, 314.)

2.2 Huostaanotto

Lapsi voidaan sijoittaa joko avohuollon sijoituksena, kiireellisenä sijoituksena tai huostaanottona. Huostaanoton ero kahteen ensimmäiseen on, että se voidaan tehdä ilman vanhemman ja lapsen suostumusta ja sen on aina voimassa toistaiseksi. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 40 §, 49 §.) Lapsen huostaanoton ja sijoituksen tulisi antaa lapselle turvallinen kasvuympäristö kasvaa ja kehittyä (Kalland 2011, 207). Sijoitetuilla lapsilla oli kasvuympäristössään keskimäärin seitsemän eri riskitekijää huostaanotosta päättäessä. Yleisimpiä riskitekijöitä olivat vanhempien päihde- tai mielenterveysongelmat sekä perheväkivalta. Myös psyykkinen ja fyysinen laiminlyönti sekä lapseen kohdistuvat pahoinpitelyt nousivat huostaanottojen syiksi. (Kalland 2015, 170–171.) Nykyään sijoitetut lapset ovat aiempaa vanhempia, joka tarkoittaa myös sitä, että he ovat olleet aiempaa pidempään huonoissa oloissa. Lasten ongelmat ovat syvempiä ja oirehtiminen vaikeampaa. (Sinkkonen 2015, 148.)

Huostaanotto on väliaikainen toimenpide, ja viranomaisten on aktiivisesti työskenneltävä kohti perheen yhdistämistä ja lapsen kotiuttamista. Huostaanoton aikana vanhempien kanssa työskenneltävä ja heille on aktiivisesti tarjottava kuntoutusta ja muuta tukea, joka tähtää vanhemmuuden kykyjen kohentumiseen. Viranomaisten on huostaanottoa tehdessään arvioitava, millaiset ovat edellytykset ja mahdollisuudet perheen jälleenyhdistämiselle. (Räty 2015, 371.) Lapsen ja vanhemman välistä suhdetta tulisi seurata ja arvioida säännöllisesti sijoituksen aikana. Kun huostaanoton perusteet eivät enää täyty, huostaanotto tulisi lain mukaan lopettaa viipymättä. (Sinkkonen 2015, 153, 155.) Huostassa pitoa ei kuitenkaan saa lopettaa, jos lopettaminen olisi selvästi vastoin lapsen etua. Lapsen etua arvioitaessa tulisi huomioida sijoituksen kesto ja lapsen ja sijaishoitopaikan aikuisten välinen kiintymyssuhde, lapsen ja biologisten vanhempien välinen kanssakäyminen sekä lapsen mielipide. Etenkin perhehoidossa lapsen ja perhehoitajan välille usein rakentuu lämmin emotionaalinen suhde. Huostaanoton purkua arvioitaessa tulisi erityisesti kiinnittää huomio siihen, minkälainen kiintymyssuhde lapsella on muodostunut sijaishuoltopaikan aikuisiin sekä muihin läheisiin ihmisiin. (Räty 2015, 454.)

Lapsen sijoitus on aina kriisi, oli lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen syy mikä tahansa. Tukea tarvitsevat lapsen lisäksi myös vanhemmat. Vanhempien voi olla vaikea ottaa apua vastaan sosiaaliviranomaisilta, sillä sama taho on joutunut tekemään päätöksen lapsen sijoittamisesta. Tilanteissa, joissa sijoitus on tehty vanhempien kanssa yhteistyössä, on tuen antaminen sekä vastaanottaminen helpompaa. Kuitenkin kaikkien biologisten vanhempien on saatava apua muutoksen ja kriisin käsittelemiseen sekä tukea etävanhemmuuteen. (Kujala 2003, 11.) Vanhemman kuntoutuksen ja tuen saaminen on myös lapsen kotiinpaluun kannalta välttämätöntä. Vanhemmista ei useinkaan olla kiinnostuneita ja he voivat jäädä aivan tyhjän päälle. Vanhempien itsensä kannalta tilanne on kamala ja myös sijoitetulle

lapsen on helpottavaa kuulla, että hänen vanhemmistaan pidetään huolta. (Sinkkonen 2012, 180.) Lapsen biologinen perhe voi tehokkaasti omalla toiminnallaan myötävaikuttaa siihen, miten lapsi sopeutuu ja kotiutuu uuteen ympäristöön. Jos taas vanhemmat arvostelevat sijoituspaikan toimintaa ja viestivät lapselle, ettei hän kuulu sinne, estävät he lapsen kiinnittymisen sijaishuoltopaikkaan. Toivottavinta olisi, että vanhemmat sallisivat lapsen kiintyä sijaishuoltopaikan aikuisiin ja tukevat sijoitusta, jolloin lapsen ei tarvitse valita puolta ja hän voi ajatella omistavansa kahdet vanhemmat. (Sinkkonen 2015, 154–155.)

2.3 Lapsen osallisuus

Lapsi on asianosainen häntä koskevissa lastensuojeluasioissa, eikä asianosaisuuden suhteen ole ikärajaa. Lapsen mielipide ja ajatukset tulee selvittää sekä hänen näkökulmansa on aina otettava huomioon ja hänet on pidettävä ajan tasalla häntä koskevissa asioissa. Mielipiteen selvittäminen tulee tehdä lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. (Lastensuojelun käsikirja n.d.b.) Lastensuojelulaissa osallisuus velvoittaa virallisen kuulemisen lisäksi lapsen osallisuuden mahdollistamista koko lastensuojeluprosessin ajan (Pajulammi 2014, 404).

Lapselle tulee taata mahdollisuus osallistua sekä oikeus olla osallistumatta. Joissain tilanteissa osallistuminen voi vaatia aikuiseltakin paljon, jolloin lapselle se voi olla erittäin vaativaa. Tällöin tulee miettiä vaihtoehtoisia ratkaisuja, joka turvaa lapsen osallisuuden. Lapsella on oltava oikeus myös kieltäytyä osallistumasta, ja kieltäytyminen onkin osallisuuden yksi muoto. Tiedonsaanti on yksi elementti, joka kuuluu vahvasti osallisuuteen. Viranomaisilla on velvollisuus antaa lapselle riittävästi tietoa sellaisessa muodossa, jonka lapsi kykenee ottamaan vastaan ja ymmärtämään. Lapsen vaikuttaminen omaan prosessiinsa tulee myös mahdollistaa. Lapsen tulee saada vapaasti sekä itselleen ominaisella tavalla ilmaista ajatuksensa. Oleellista on, miten lasta tuetaan ja autetaan tuomaan mielipiteensä esiin. Prosessia tulee avata lapselle ymmärrettäväksi, jotta lapsi tietää, mihin hänen ajatuksiensa tarvitaan. Itsensä ilmaisun tuki voi olla kannustamista ja rohkaisua tai tarvittaessa tulkin tai kommunikoinnin apuvälineiden käyttöä. Lapsella on oikeus tehdä itsenäisesti omaan elämään vaikuttavia päätöksiä. Pienillä lapsilla itsenäisten ratkaisujen määrä on pienempi kuin vanhemmilla lapsilla. (Lastensuojelun käsikirja n.d.b.)

Lastensuojelussa 12 vuotta täyttäneellä lapsella on mahdollisuus vaikuttaa voimakkaammin omiin asioihinsa. 12 vuotta täyttäneellä lapsella on huoltajasta erillinen puhevalta, eli lapsella on huoltajansa rinnalla oikeus juridiseen toimijuuteen (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 21 §). Huoltajan tehtävänä on toimia lapsen edun mukaisesti siten, että lapsi tulee kuulluksi (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 662/2015, 4 §). Lapselle on määrättävä ulkopuolinen edunvalvoja, jos huoltaja ei kykene puolueettomasti ajamaan lapsen etua. Lapsen oikeus osallistua omien asioidensa käsittelyyn ei kuitenkaan siirrä päätösvaltaa lapselle, vaan viranomaisella on velvollisuus tehdä päätöksiä ja ottaa niistä vastuu, vaikka lapsi olisikin päätösestä ja sen perusteista täysin eri mieltä (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 13 §, 22 §.)

2.4 Lapsen edun käsite

Tässä luvussa avaan lapsen edun käsitettä. Lastensuojelussa lapsen etu on oikeudellinen käsite, johon nojataan lastensuojelulaissa ja se on nykyisen lastensuojelun yksi ydinkäsitteistä. Lastensuojelua toteutettaessa päätösten tulee olla lapsen edun mukaisia, eivätkä muut perusteet voi koskaan tulla lapsen edun periaatetta tärkeämmäksi. Esimerkiksi taloudelliset syyt tai vanhempien toiveet eivät voi koskaan ylittää lapsen edun periaatetta. Tätä lapsen edun käsitettä ei kuitenkaan ole perusteltu teoreettisesti, joten jokaisen perheen tilanteessa lapsen etua joudutaan tulkitsemaan ja punnitsemaan aina tilannekohtaisesti. Näkemys lapsen edusta useimmiten vaihtelee asiaa tarkastelevien ihmisten välillä. Lapsen edun käsitteen merkityssisältö rakentuu ihmisen arvojen sekä arkikokemusten perusteella. Huostaanotossa lapsen, vanhempien sekä myös viranomaisen käsitykset lapsen edusta voivat olla hyvinkin eriävät. Koska lapsen etua arvioitaessa tilanteet ovat aina yksilöllisiä, päätöksenteon perusteet rakentuvat varsin usein päätöksentekijän oman arvo- ja kokemusmaailman, asiantuntijuuden sekä ammatillisen näkemyksen varaan.

Lapsen oikeusturvan kannalta ongelmallista on se, että lähes jokaiseen ratkaisuun löytyy aina perustelu, joka tukee lapsen etua joltain kannalta. Lapsen vanhemmilla on vahva päätäntävalta ja asema oman lapsensa asioissa, eikä aina ole selvää, onko ensisijaisesti kyse lapsen vai esimerkiksi tämän vanhempien edusta. Vaikeissa lapsen edun tulkintatilanteissa kaavamaisiin ratkaisumalleihin tukeutumisen sijaan tulisi päätöksentekijän kyetä näkemään lapsen ja vanhempien intressien eroavaisuudet ja käyttää rohkeasti lainsäädännön suomia mahdollisuuksia päätöksenteossa. (Oulasmaa 1994, 107, 117, 121; Pösö 2012, 76–77.) Sosiaalihuoltolaki velvoittaa huomioimaan lapsen etua arvioitaessa, miten ratkaisu takaa lapselle tasapainoisen kehityksen sekä hyvinvoinnin, ymmärtävän ja kehitystasaisen huolenpidon sekä turvallisen kasvuympäristön. On arvioitava myös, toteutuuko lapsen oikeus ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen sekä vastuulliseen itenäistymiseen. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 5 §.)

Lapsen etua arvioitaessa ja lapsen omaa mielipidettä kuultaessa ongelmaksi voi muodostua lapsen lojaliteettiristiriidat. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi ei tuo omaa mielipidettään esille siksi, ettei hän kääntyisi omaa vanhempaansa vastaan. Tällaisissa tilanteissa lapset elävät vielä sijaishuollonkin aikana. Lapsi usein olosuhteista huolimatta pyrkii olemaan vanhemmilleen lojaali, vaikka se olisi vastoin hänen omaa etuaan. Tilannetta vaikeuttaa se, että usein lapsi on joutunut painimaan tällaisten lojaliteettiristiriitojen keskellä jo kauan ennen sijoitusta. Tämä tulisi ammattilaisen osalta ennalta ottaa huomioon, sillä lapsen etu on aina ensisijainen, myös niissä tilanteissa joissa vanhemmat vaativat omien oikeuksiensa ja toiveidensa toteutumista. (Partanen 2005, 17–18.) Myös Ketola (2005, 127) kyseenalaistaa sen, kuullaanko lapsia tarpeeksi hyvän hoidon mahdollistamiseksi ja arvioidaanko lapsen tarpeita hänen omasta näkökulmastaan.

3 PERHEHOITO LAPSEN SIJAISHUOLTOPAIKKANA

Lapsen sijaishuoltoon sijoittamisella tarkoitetaan lapsen sijoittamista kotinsa ulkopuolelle avohuollon sijoituksen, kiireellisen sijoituksen tai huostaanoton yhteydessä. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhe- tai laitoshoidtona. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 49 §.) Perhehoito on ensisijainen sijaishuollon muoto, ja laitoshoidto tulee kyseeseen vain, jos perhehoito ei ole perustellusti mahdollista (Pösö 2015, 17). Perhehoidon esteenä voi olla lapsen erityisen tuen tarpeet, jolloin sijaishuoltopaikalla tulee olla ammatillista osaamista vastata lapsen tarpeisiin. Laitoshoidossa on yleensä paremmat mahdollisuudet puuttua esimerkiksi lapsen rikoskierteeseen tai päihteiden käyttöön, kuin perhehoidossa. (Räty 2015, 467.) Perhesijoituksen toteuduttua parhaalla mahdollisella tavalla, tarjoaa se lapselle mahdollisuuden rakentaa turvallisia ja pysyviä kiintymyssuhteita (Kalland 2011, 207).

Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee arvioida, mitkä ovat lapsen fyysiset, psyykkiset, emotionaaliset ja sosiaaliset tuen tarpeet (Räty 2015, 467). Sijoituspaikkaa etsiessä sosiaalityöntekijän rehellisyys on avainasemassa. Sijaisperheen on saatava tietää lapsesta ja lapsen haastavastakin puolesta, jotta he voivat arvioida omia voimavarojaan toimia lapsen sijaisperheenä. Kun sijaisperhe tietää, mihin ryhtyy, minimoidaan myös sijoituksen katkeaminen. (Sinkkonen 2015, 152–153.) Perhehoidon suurimpina haasteina Ketola (2005, 126) pitää yhä myöhemmässä vaiheessa sijoitetut lapset sekä yhteistyössä haastavat biologiset vanhemmat. Ketola kysyykin, hoidetaanko Suomessa lapsen ja perheiden pahoinvointia liian pitkään avohuollon keinoin, jolloin lapsi ehtii elää vaurioittavissa olosuhteissa liian pitkään.

3.1 Lapsen ja biologisen perheen välinen yhteydenpito

Lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat sekä turvalliset ihmissuhteet myös sijaishuollon aikana. Sijaishuollon aikana viranomaisella on velvollisuus tukea biologisten vanhempien yhteydenpitoa lapseen ja näin edistää lapsen ja vanhemman välistä myönteistä kanssakäymistä. (Räty 2015, 455, 483.) Lapsen ja hänen biologisten vanhempien välinen yhteydenpito on lapsen kannalta tärkeää ja sitä täytyy tukea mahdollisimman paljon. Kun lapsen kotiuttaminen on realistinen tavoite, yhteydenpidon merkitys korostuu entisestään. Vanhempien tapaaminen on lapsen kehityksen ja psyykkisen kasvun kannalta tärkeää, vaikka lapsen kotiutuminen ei olisi realistinen tavoite. Suhde biologiseen vanhempaan voi auttaa lasta jäsentämään tapahtumia ja selviytymään omista traumaistaan ja syyllisyydentunteistaan. Parhaassa tapauksessa lapsen ja hänen vanhempansa välille muodostuu aiempaa vahvempi psykologinen side ja vaikutus voi olla lapsen kannalta käännteentekevä. Monien sijaisvanhempien mielestä yhteydenpidon tukeminen on muodostunut kuitenkin niin tärkeäksi, että sen myötä on siirrytty liiaksi toimimaan biologisten vanhempien ehdoilla. Jotkut biologiset vanhemmat eivät sitoudu tapaamisiin tai voivat jättää lapselle tyhjiä lupauksia tapaamisista. Myös sijaisvanhempien kestokyky on voi olla koetuksella. Jos biovanhemmat eivät toimi yhteistyössä rakentavasti, on sijaisvanhempien vaikea tukea lapsen yhteydenpitoa biologiseen perheeseensä. Vanhemmat, jotka lupailevat lapselle perättömiä lupauksia kotiutumisesta, vain pahentavat lapsen asemaa. Myös sijaisvanhemmat voivat olla liian omistava lasta kohtaan ja kokea biovanhemmat haitallisina lapselle,

vaikka näin ei olisi. Tällöin lapsi voi joutua valitsemaan puolensa ja joutua lojaaliristiriitaiseen asemaan. (Sinkkonen 2012, 164–165.)

Lastensuojelulaki (13.4.2007/417, 62 §) määrittelee, että yhteydenpitoa voidaan rajoittaa vain, jos se vaarantaa sijoituksen tarkoituksen ja rajoittaminen on lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta välttämätöntä, tai jos yhteydenpidosta aiheutuu vaaraa lapsen kehitykselle tai turvallisuudelle tai jos yhteydenpito vaarantaa sijaishuoltopaikan turvallisuuden. Myös siinä tapauksessa, jos 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa yhteydenpitoa, voidaan sitä rajoittaa. Sama koskee alle 12 vuotiasta lasta, jos hän on niin kehittynyt, että hänen tahtonsa voidaan ottaa huomioon.

3.2 Sijoituksen pysyvyyden merkitys

Sijaishuoltoa toteutettaessa on tavoiteltava perheen jälleen yhdistämistä lapsen edun mukaisella tavalla (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 4 § ja 40 §). Jos sijoitus tukee vanhempia keräämään voimiaan ja korjaamaan tilanteen, on tavoite lapsen palautumisesta kotiin usein hyvä vaihtoehto (Kalland 2011, 209). Lastensuojelussa tehdään kuitenkin valitettavan usein toistuvia huostaanottoja sekä lapsen kotiuttamista, ilman riittävää tietoa siitä, miten vanhemmat ovat kuntoutuneet tai keneen lapsella on syntynyt turvallisimmat ihmissuhteet. Toistuvien sijoitusten myötä lapsen mahdollisuudet ja kyky muodostaa kiintymyssuhteita kärsii vakavalla tavalla. (STM 2013, 44.) Lastensuojelulaki (13.4.2007/417, 47 §) velvoittaa arvioimaan perheen jälleen yhdistämisen mahdollisuuksia ja huostaanoton perusteita asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä ja myös silloin, kun biologinen vanhempi hakee huostaanoton purkua. Vanhemmalla on jatkuva oikeus valittaa huostaanottopäätöksestä oikeuteen, eikä huostaanoton purkamisen hakeuksia voida rajoittaa (STM 2013, 44–45). Tämä saattaa tarkoittaa lapsen kannalta sitä, että lapsi voidaan kotiuttaa herkillä kädellä, jolloin vaihtuvista sijoituksista johtuen lapsi seilaa toistuvasti kodin ja eri sijoituspaikkojen välillä. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 3.)

Lainsäädäntö vaatima sijoituksen tarpeellisuuden jatkuva arviointi on myös Kallandin (2011, 209) mukaan ongelmallista. Lain vanhemmalle antama jatkuva mahdollisuus korjata tilanne ja saada lapsi takaisin, on vanhempien kannalta armollinen. Huostaanoton tilapäisyys on lapsen kannalta ongelmallista silloin, kun biologisten vanhempien todelliset mahdollisuudet huolehtia lapsestaan ovat olemattomat. Laissa ei velvoiteta vanhempia sitoutumaan kuntoutukseen tai osoittamaan määrätyn ajan sisällä omien vanhemmuuden valmiuksiensa kohentumista. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 3.) Pasasen (2013, 79) mukaan lapsen palaaminen takaisin biologiseen perheeseen ei ole läheskään aina mahdollista. Näissä tilanteissa sosiaalityöntekijän tulisi pohtia, kuinka pitkäksi aikaa lapsi voi jäädä odottamaan vanhempiensa mahdollista kuntoutumista. Sosiaali- ja terveysministeriön (2013, 14) selvitysryhmän mukaan huostaanotto tulisi voida määritellä pysyväksi silloin, kun vanhempien realistiset edellytykset vastata lapsen hoidosta ovat riittämättömät.

Sijoituksen väliaikainen luonne tarkoittaa lapsen kannalta usein sitä, ettei lapsi tiedä kenen oma hän on tai minne hän kuuluu (Sinkkonen 2015, 154).

Niemelä (2005, 62) totesi rikkonaisuuden koskettavan jokaista huostaan otettua lasta ja monen sijoitetun lapsen lapsuuden olevan kuin odotussalissa istumista. Niemelä kuvaa myös sijoitettujen lasten kokemia ongelmia ruotsalaisen lastenpsykoterapeutin Kerstin Bänkestadin (1999) tutkimuksen pohjalta. Tutkimuksessa sijoitetut lapset kokivat isoimpana ongelmana epävarmuuden sijoituksen kestosta. Usea lapsista oli seilannut kodin ja sijoituspaikkojen väliä vanhemman vaihtelevan kunnon mukaan. Lapset kokivat olevansa hylättyjä ja tunsivat, etteivät he kuulu mihinkään. Myös Sinkkosen (2015, 163) mukaan lapsen toistuvat sijoitukset ja seilaaminen kodin ja sijoituspaikkojen välillä vievät lapselta mahdollisuuden saada pysyvä turvallinen kiintymyssuhde välittävään aikuiseen. Vaihtuvat sijoitukset vievät lapselta tunteen siitä, mihin hän kuuluu ja lapsi jää seilaamaan sijoituspaikkojen ja kodin väliseen tyhjään tilaan.

Lapsen käsitys sijoituksen pysyvyydestä voi vaikuttaa lapsen oireiluun. Jos sijoituksen katkeaminen on lapsen mielessä odotettavissa oleva, voi lapsi pyrkiä aiheuttamaan sen katkeamisen omalla toiminnallaan. Pysyvyyden tunteen puuttuminen voi sekä lapsen, että sijaisperheen kannalta olla pulmallinen. Kalland pohtiikin, uskaltaako lapsi luoda sijaisvanhempiansa kiintymyssuhdetta, kun tunnetta suhteen pysyvyydestä ei ole? Onko perheen jälleenyhdistäminen aina lapsen etu? Entä uskaltavatko sijaisvanhemmat kiintyä lapseen, josta voi joutua luopumaan milloin tahansa? (Kalland 2011, 209–210.) Tämä lakiin kirjoitettu periaate siitä, että huostassa pito on lopetettava, kun sen edellytykset eivät enää täyty, vaikuttaa usein myös sijaishoitopaikan sitoutumiseen ja voi etäännyttää sijaisvanhempia lapsesta (Sinkkonen 2015, 153). Sijaisvanhempien omistautumiseen vaikuttaa monet muutkin tekijät. Pysyvyyden tunteen lisäksi, sitoutuneisuus vaihtelee myös sen mukaan, miten lapsi vetoaa sijaisvanhempaan. Myös sijaisvanhempien aikaisemmat kokemukset perhesijoituksesta vaikuttavat. Lapsen kannalta on kuitenkin ratkaisevan tärkeää se, että lapsi voi luottaa hoivajansa olevan motivoitunut ja sitoutunut ylläpitämään pysyvää suhdetta (Dozier, Grasso, Lindhiem & Lewis 2015, 220, 222).

Kallandin (2011, 209) mukaan lapsen edun mukaisessa sijoituksessa, lapselle annetaan mahdollisuus rakentaa kiintymyssuhteita, joiden pysyvyyteen ja turvallisuuteen lapsi voi luottaa. Sinkkosen näkemyksen mukaan, jos lapsi on asunut onnistuneesti samassa sijoituspaikassa useita vuosia, ei sijoitusta tulisi purkaa automaattisesti, vaikka huostaanoton perusteet olisivat korjaantuneet. Jos sijoituspaikkaan syntyneet tunnesuhteet yhtäkkisesti lapselta katkaistaan, aiheutetaan sillä lapselle traumaattinen menetys. Tällaista lapsen yhtäkkistä irrottamista kaikesta aikaisemmasta ilman lapsen edun mukaista perustelua tapahtuu Sinkkosen mukaan jatkuvasti. (MOT: Kodeistaan revityt lapset 2016.)

Suomen lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila toteaa Suomessa olevan ongelmallista, ettei pysyvää sijoitusta tällä hetkellä tunnisteta lastensuojelussa. Hän muistuttaakin, että lastensuojelun tulisi aina muistaa se, että lapsella on oikeus vanhempiansa, mutta vanhemmilla ei ole oikeutta lapseen. Kurttilan mukaan lastensuojelussa on pohdittava enemmän pysyvän sijoituksen mahdollisuuksia lapsen edun sitä vaatiessa. (MOT: kodeistaan revityt lapset 2016.) Jos lapsen kotiutuminen biologiseen perheeseensä nähdään

mahdottomaksi, lapsella tulisi olla mahdollisuus elinikäisiin ihmissuhteisiin sekä pysyvyyteen joko pitkäaikaisen sijoituksen tai adoption avulla (Pesäpuu n.d). Osa lastensuojelun lapsista tarvitsee selkeästi mahdollisuuden pysyvään perhesijoitukseen ja hyötyisi selkeästi adoptiosijoituksesta (Pasanen 2013, 78). Lastensuojelun käsikirjassa (n.d.a.) suositellaan avointa adoptiota harkittavan tilanteissa, joissa lapsi on pitkäaikaisen perhehoidon selkeässä tarpeessa. Avoin adoptio yhtenä perhehoidon muotona mahdollistaisi lapselle pysyvän kodin saamisen. Avoin adoptio lastensuojelussa on kuitenkin erittäin harvinainen ratkaisu. (Lastensuojelun käsikirja n.d.a.)

Kotiutumisen mahdollisuuksia arvioitaessa lapsen ja vanhemman välille syntynyttä suhdetta tulisi seurata ja arvioida. Lapsen ja vanhemman välistä kontaktia on lisättävä vähitellen, esimerkiksi lomien pidentämällä. Vaikka viikonloput kotona sujuisivatkin hyvin, pidemmällä lomilla lapsi voi alkaa oireilla. (Sinkkonen 2015, 155.) Huostaanoton purkautuessa lapsen palautuminen biologiseen perheeseensä tulee aina toteuttaa suunnitellusti ja kotiutumista on tuettava tarvittavin tukitoimin (Räty 2015, 458). Lapsen palautuminen biologiseen perheeseensä herättää monenlaisia tunteita. Lapselle kotiutuminen on usein myös uusi erokokemus. Mitä läheisemmät suhteet lapsella on sijaisvanhempiin, sitä traumaattisempi kokemus voi lapselle olla. (Sinkkonen 2012, 180.) Sinkkonen mukaan lastensuojelun tulisi tukea biologisia vanhempia ymmärtämään, että lapsen on saatava ylläpitää hänelle sijaishuollossa syntyneitä tärkeitä ihmissuhteita. Sinkkonen myös painottaa, ettei sijaishuoltopaikan muutosta tulisi tehdä nopealla aikataululla vaan aina hallitusti. (MOT: Kodeistaan revityt lapset 2016.)

4 KIINTYMYSSUHTEEN MERKITYS

Niemelän (2005, 61) mukaan lapsen kiinnittymisen tarvetta ja vanhemman sitoutumisen kysymystä on lastensuojelussa vältelty. Sijaishuollossa turvallisen kiintymyssuhteen takaaminen lapselle on tällä hetkellä vaikeaa ja lapsen suhde biologiseen vanhempaan on usein liian epävarma ja turvaton, eikä se takaa lapselle välttämätöntä turvallista kiintymyssuhdetta. Niemelä kysyykin, onko lapselle tärkeintä säilyttää ainoat oikeat vanhempansa, vaikka he eivät pystyisi tarjoamaan lapselle turvallista kiintymyssuhdetta? Tulisiko lapselle antaa täysimääräinen lupa kiintyä sijaisvanhempiinsa? Tämä on Niemelän mukaan lastensuojelun kipukysymys. Tässä luvussa käsitellään kiintymyssuhdetta lastensuojelun sijoitusten kannalta.

4.1 Kiintymyssuhteen merkitys lapsen kehitykselle

Lapsen ja vanhemman välistä suhdetta kutsutaan kiintymyssuhteeksi. Lapsella on välitön ydintarve saada kiintyä vanhempaan tai ainakin yhteen hänelle tärkeään aikuiseen. Tämä kiintymisen tarve pohjautuu ihmisen elossa säilymisviettiin. (Niemelä 2005, 60.) Kiintymyssuhdeteorian perusteet luonut John Bowlby (1968) kuvaa kiintymyssuhdeteorian perustuvan pienen vauvan tarpeeseen kiinnittyä hoivaajaansa. Bowlby kuvaa syntyvää kiintymyssuhdetta sisäiseksi säätelyjärjestelmäksi, jonka kautta vauva koko ajan arvioi äidin etäisyyttä omaan läheisyydentavoitteeseensa. Myöhemmin lapsi arvioi turvallisuuden tunnettaan suhteessa siihen, voiko hän luottaa

olevansa äidille tärkeä ja äidin mielessä. Lapsen kokemus siitä, onko äiti saatavilla silloin, kun lapsi sitä tarvitsee, vaikuttaa oleellisesti vauvan kuvaan itsestään suhteessa ympäröivään maailmaan. (Hautamäki 2011, 30–31.)

Oleellista varhaisessa kiintymyssuhteessa on, että lapsi on saanut kokea turvallisista läheisyyttä, turvallisia eroja ja jälleennäkemisiä. Hylkääminen, jätetyksi tuleminen pelko, jälleennäkemisen epävarmuus sekä turvaton läheisyys johtavat lapsen traumatisoitumiseen kiintymyssuhteessaan. Läheisyyden ollessa vaarallista tai eron ollessa jätetyksi tulemistä tai hylkäämistä ja jälleennäkemisen ollessa epävarmaa lapsi kokee totaalista hoivatilanteista putoamista joka aiheuttaa lapsella syvää traumatisoitumista. Lapselle on siis välttämätöntä luoda turvallinen tunnesuhde aikuiseen, jolta lapsi saa säätelevää läheisyyttä ja hoivaa. Tällainen tunnesuhde myöhemmässäkin vaiheessa auttaa lasta muodostamaan elämästään ja kokemuksistaan eheän jatkumon. (Kalland 2005, 204; 2011, 211.)

4.2 Kiintymyssuhteen huomioiminen sijoituksessa

Kiintymyssuhdeteoriassa korostuu lapsen terveen kehityksen perustana läheiset, pysyvät ja turvalliset kiintymyssuhteet. Nämä hoivakokemukset vaikuttavat lapsen kehitykseen pitkällä aikavälillä. Sijoituksessa rikotaan aina tätä perusperiaatetta vastaan, sillä sijoitus katkaisee syntyneen kiintymyssuhteen. Zeneahin, Scheeringan, Boriksen, Hellerin, Smyken ja Trapamin (2004) näkemyksen mukaan lapsella on usein kiintymyssuhdehäiriö jo ennen sijoitusta, johtuen heikoista lähtökohdista turvalliseen kiintymyssuhteeseen syntymiseen biologisessa perheessä. Sijoitus on aina vaikea ja traumaattinen kokemus lapselle ja siksi sijoitus itsessään aiheuttaa kiintymyssuhdehäiriön. Tämä riski uudesta kiintymyssuhdevauriosta täytyy kuitenkin usein ottaa, lapsen edun turvaamiseksi. Lastensuojelun asiakasperheissä esiintyy näkyvästi vanhempien kyvyttömyys asettaa lapsen tarpeita etusijalle (Kalland 2005, 198; Kalland 2011, 207–208). Lähes aina sijoitettu lapsi on kokenut ihmissuhteissaan katkoksia sekä laiminlyöntiä. Huostaanoton ja sijoituksen tavoite, lapsen suojeleminen enemmältä vahingoittumiselta, jää kuitenkin huolestuttavan usein toteutumatta. (Sinkkonen 2015, 163.)

Kallandin (2005, 198) mukaan Michael Rutter (1995) on maininnut kiintymyssuhdeteorian hyväksi välineeksi arvioitaessa lapsen etua sijaishuollossa. Lastensuojelun tärkein tehtävä on Sinkkosen (2012, 164) mukaan antaa lapselle mahdollisuus edes yhden pysyvän ja tarpeeksi turvallisen kiintymyssuhteen rakentamiseen. Jos tällainen kiintymyssuhteen syntyminen arvioidaan mahdolliseksi lapsen ja vanhemman välille avohuollon tukitoimin turvin, tulee perhettä tukea kaikin mahdollisin keinoin. Jos avohuollon tukitoimet eivät riitä turvaamaan lapsen kasvua omassa perheessään, on turvauduttava sijaishuollon keinoihin lapsen auttamiseksi.

Lawrence, Carlson ja Egeland (2006) painottavat, että pysyvyyden tulisi olla tärkein sijoituksen arviointiperuste ja se on myös kiintymyssuhdeteorian lähtökohta. Taussig, Clyman ja Landsverk (2001) ovat sitä mieltä, ettei lapsen kotiutuminen takaisin biologisille vanhemmille välttämättä suojaa

hänen kehitystään ja kotiin palautuminen saattaa vaurioittaa lasta yhä enemmän. (Kalland 2011, 208.) Laiminlyöty ja kaltoin kohdeltu lapsi tarvitsee huostaanoton jälkeen mahdollisimman pysyvän ja turvallisen ympäristön kasvaa ja kehittyä sekä korjaavia kokemuksia. Erityinen tekijän kiintymyssuhteen häiriintymiselle luo se, että juuri lapsen äiti tai isä, jonka tulisi olla lapselle turvallinen ja suojaa antava tärkeä ihminen, onkin samalla lapsen tarpeita laiminlyövä tai lasta kaltoin kohteleva henkilö. Lapsen omien vanhempien ollessa trauman aiheuttajina, on epätodennäköistä, että vanhemmat pystyisivät tukemaan lapsen selviytymistä trauman vaikutuksista (Sinkkonen 2005, 158).

Jos lapsi on saanut hyviä hoivakokemuksia menneisyydessään, kasvaa mahdollisuus korjaaviin kokemuksiin myös sijaisperheessä. Ellei näitä kokemuksia ole, tulisi lapsi sijoittaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta lapsella olisi mahdollisuus varhaisvaiheen kiintymyssuhteelle. (Kalland 2005, 231.) Puustinen-Korhonen ja Pösö (2010) pohtivat lapsen oikeutta pysyviin kasvuolosuhteisiin. He toteavat, että vanhempien oikeuksia saada kuntoutusta ja tukea tulee vahvistaa, mutta samaan aikaan on huomioitava lapsen oikeus pysyviin ihmissuhteisiin.

5 KATSAUS AIKAISEMPIIN TUTKIMUKSIIN

Tässä luvussa nostan esiin tutkimuksen aiheeseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia. Lapsen edun toteutumista perhesijoituksessa ei ole juuri tutkittu sellaisenaan Suomessa aikaisemmin. Lapsen etu ja sen toteutuminen on kuitenkin monessa tutkimuksessa noussut esiin osana isompaa kokonaisuutta. Aihetta on tutkittu kyllä biologisen vanhemman sekä sosiaaliviranomaisten kokemusten kautta, muttei sellaisenaan sijaisvanhemman kokemuksen kautta. Kuitenkin sijaisvanhemman kokemus aiheesta on noussut esiin monissa tutkimuksissa tutkimusaineiston yhtenä osa-alueena.

Räsänen ja Sillgren (2008) on tutkinut opinnäytetyössään sijaisperheiden ja biologisen perheen yhteistyötä sijoituksen aikana. Tutkittuja aiheita oli yhteydenpidon eri muodot, tapaamisista johtuva lapsen oireilu, biologisten vanhempien oikeudet, lapsen etu tapaamisissa sekä tieto omasta biologisesta taustasta. Tutkimuksessa tutkittiin myös sijaisvanhempien yhteistyötä biologisten vanhempien ja sosiaalityöntekijän kanssa, sekä kartoitettiin sijaisvanhempien toiveita onnistuneeseen sijoitukseen.

Kavakka (2015) tutki pro gradu -työssään sijaisvanhemmuutta harkitseville ristiriitaisena näyttäytyviä osa-alueita perhehoitajuudessa. Tutkimuksessa käsiteltiin jaettua vanhemmuutta, sijaisvanhemman asemaa, lapsen etua sekä sijoitettuun lapseen kiinnittymistä ja luopumista. Tutkimukseen osallistuneet näkivät sijaisvanhemmat aseman haasteellisena, sillä sijaisvanhemmilla ei ole juuri oikeuksia ja sananvaltaa sijaislapsen asioita koskien. Tutkimustuloksissa selvisi vastaajien suhtautuvan sijaislapsen ja biologisen perheen yhteydenpitoon myönteisesti, mikäli se ei aiheuttanut lapselle mielipahaa tai toistuvia pettymyksiä. Vastaajat kuitenkin luottivat sosiaalityöntekijän arviointikykyyn lapsen edun toteutumisessa.

Valkonen (2014) on Perhehoitoliiton oppaan muotoon kirjoitetussa tutkimuksessa tutkinut sijaisvanhemmuuden olemusta. Tutkimuksessa käsiteltiin sijaisvanhempien motiiveja, kiintymistä ja jaettua vanhemmuutta. Tutkimuksessa haastatellut sijaisvanhemmat kokivat ongelmallisena biologisten vanhempien liialliset oikeudet suhteessa velvollisuuksiin. Myös lasten ja biologisten välisessä yhteydenpidossa sijaisvanhemmat kokivat haasteellisenä ymmärtää tapaamisten tarkoitusta lapsen oirehoidinnan takaa. Yhtenä tuloksena nousi myös sijaisvanhempien huoli lapsen kiinnittymisestä sijaisperheeseen tilanteissa, jossa biologiset vanhemmat antoivat lapselle katteetomia lupauksia kotiinpaluusta.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerrotaan tutkimuksen toteuttamisesta. Ensin avataan tutkimustehtävää sekä tutkimuskysymyksiä. Sen jälkeen kerrotaan tutkimusmenetelmästä, aineistonhankinnasta sekä aineiston analyysistä. Viimeisessä luvussa pohditaan tutkimuksen luotettavuutta sekä eettisyyttä.

6.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää, millaisia kokemuksia sijaisvanhemmilla on lapsen edun toteutumista perhesijoituksen eri vaiheissa ja sijoitukseen liittyvissä eri ratkaisuissa. Lisäksi haluttiin saada tietoa siitä, miten sijaisvanhemmat kokevat tulleen kuulluksi lapsen asioissa. Tutkimuksen tarkoituksena on nostaa esiin sijaisvanhempien yksilölliset sekä subjektiiviset kokemukset ja sen kautta yksi näkökulma lapsen etua koskien. Tutkimuskysymyksiksi valikoituivat tutkimustehtävän pohjalta:

1. Miten sijaisvanhemmat kokevat lapsen edun toteutuvan perhesijoituksen eri vaiheissa sekä sijoitukseen liittyvissä erilaisissa ratkaisuissa?
2. Miten sijaisvanhemmat kokevat tulleen kuulluksi lapsen asioissa?

6.2 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, sillä laadullisella tutkimuksella on mahdollista tavoitella syvällisiä ihmiskokemuksia. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen sen moninaisuus huomioiden. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään löytämään ja tuomaan esiin todellisia asioita, eikä todistaa jo olemassa olevien kokemusten oikeellisuutta. Tutkimuskohdetta pyritään tarkastelemaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkijan sijaan tutkittava määrittää sen, mikä on oleellista. Tutkimuksen välineenä voidaan käyttää erilaisia testejä ja lomakkeita, mutta tärkeintä on käsitellä saatuja tuloksia ainutlaatuisina. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 160–161.)

Laadullinen tutkimus ei tavoittele totuuden löytämistä tutkimuksen kohteena olevasta asiasta, vaan aineistosta pyritään luomaan tulkintoja tutkittavasta asiasta. Laadullisen tutkimusmenetelmän tavoitteena on saada tutkitavalta tietoa hänen omista kokemuksistaan tai itselleen merkityksellisiksi

koetuista käsityksistä. Kokemukset antavat tietoa tutkittavan omakohtaisesti kokemistaan asioista, kun taas käsityksen kertovat tutkittavalle tyypillisestä ajattelusta. Tutkijan tulee määrittää, haluaako hän tietoa käsityksiin vai kokemuksiin liittyvistä merkityksistä. Laadullinen tutkimus ei tavoittele tilastollisia yleistyksiä, vaan tavoitteena on kuvata erilaisia ilmiöitä ja kokemuksia ja pyrkiä ymmärtämään niitä. (Vilkkä 2009, 97–99.) Tuomen ja Sarajärven (2009, 85–87) mukaan on tärkeää, että tutkittavat henkilöt tietävät tutkimuksen aiheesta riittävän kattavasti ja heillä olisi riittävästi kokemusta aiheesta. Tutkijan tulee myös pohtia, montako henkilöä tutkimukseen tulisi osallistua, jotta aineistosta saadaan riittävän kattava. Laadullisessa tutkimuksessa ei kuitenkaan ole tavoitteena aineiston koko vaan tulkintojen syvyys.

6.3 Aineiston hankinta

Opinnäytetyöstä laadittiin tiedote (liite 1), jonka eräs sijaisvanhempi välitti sijaisvanhempien internetissä toimivaan vertaistukiryhmään. Opinnäytetyötiedotteessa esiteltiin tutkimuksen tekijä sekä tutkimuksen aihe. Aiheita alustettiin siten, että sijaisvanhemmat saivat tietoonsa mihin kysymyksiin haetaan vastauksia, ja mikä on tutkimuksen tavoitteena. Tiedotteessa tuotiin selkeästi esiin myös salassapitovelvollisuus sekä se, ettei vastaajien mitään tunnistetietoja tule missään julki. Tiedotteessa ilmoitettiin opinnäytetyön tekijän yhteystiedot ja opinnäytetyöhön osallistumiseen halukkaat sijaisvanhemmat ilmoittautuivat suoraan opinnäytetyön tekijälle. Tavoitteena oli saada neljästä kymmeneen vastaajaa. Tutkimusryhmä rajattiin laadullisen tutkimuksen mukaisesti pieneksi, jolloin tuloksia tarkastellaan laadun eikä määrän perusteella. Halukkaita sijaisvanhempia ilmoittautui yhdeksän kappaletta, joista kuitenkin kaksi jättäytyi pois. Opinnäytetyöhön osallistui lopulta seitsemän sijaisvanhempaa.

Aineiston hankinnan menetelmänä käytettiin avointa kyselylomaketta (liite 2). Kyselylomake voi olla esimerkiksi posti- tai internetkysely. Kyselylomake voi sisältää valmiiksi annettuja vastausvaihtoehtoja tai kysymykset voivat olla täysin avoimia, jolloin haastateltavat vastaavat kysymyksiin omin sanoin. Avoimien kysymysten avulla voidaan saada tietoa vastaajalle omakohtaisesti merkityksellisistä asioista. Kyselylomakkeen tehoa huonontaa niiden yleisyys, joka voi tuottaa osallistumisen haluttomuutta ihmisissä. Kyselylomakkeen etuna on kuitenkin helposti saatava laaja aineisto ja sen käsittelyn helppous. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35–37.) Opinnäytetyöhön osallistuvat sijaisvanhemmat asuvat laajalla alueella Suomessa, jonka vuoksi kyselylomakkeen lähettäminen sähköpostin kautta oli varmin tapa tavoittaa tarpeeksi monta vastaajaa.

Kyselylomakkeen kysymykset olivat avoimia kysymyksiä, jolloin vastaajilla oli vapaus vastata laajasti omin sanoin kysymykseen. Avoimet kysymykset valittiin siksi, että sijaisvanhemmat toisivat esiin omista näkökannoistaan tärkeitä ja merkityksellisiä asioita. Tuomen & Sarajärven (2009, 75) mukaan kyselylomakkeen kysymysten laadinnassa tulee huomioida, että kysymykset ovat tutkimustehtävän sekä tutkimuskysymysten kannalta oleellisia kysymyksiä. Tutkimuskysymykset tulee siis pohtia ja perustella

tutkimuksen teoreettisilla lähtökohdilla. Kyselylomakkeeseen tuli viisi kysymystä sekä vapaan sanan kohta. Vapaan sanan mahdollisuudella haluttiin varmistaa, ettei kysymysten asettelu sulje pois ainuttakaan sijaisvanheman vastausta, mikä ei kuulu yhdenkään kysymyksen alle, mutta minkä sijaisvanhempi haluaisi tuoda esille.

Sijaisvanhemmille annettiin reilusti aikaa kyselylomakkeen täyttämiseen, jotta vastaaminen ei jäisi ajanpuutteesta kiinni. Vaikka kysymykset oli laadittu siten, ettei niihin voisi vastata vain muutamalla sanalla, osa vastauksista jäi kuitenkin puutteellisiksi. Vastaukset kaipasivat vaihtelevasti tarkentavaa tietoa tai perusteluja sijaisvanhempien esiin nostamista asioista, osa enemmän ja osa vähemmän. Siksi suurinta osaa kyselylomakkeista saatuja vastauksia jouduttiin tarkentamaan lisäkysymyksin.

6.4 Aineiston analyysi

Opinnäytetyön aineiston analyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällön analyysiä. Sisällön analyysi on perusanalyysimenetelmä, joka sopii monenlaisiin laadullisiin tutkimuksiin. Aineistolähtöisessä analyysissä aineiston sisällöstä etsitään samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia. Tämän jälkeen samankaltaiset asiat ryhmitellään omiin kategorioihinsa ja näistä valitaan tutkimuksen kannalta oleellinen ja tarkoituksenmukainen tieto. Tästä tiedosta muodostetaan teoreettisia käsitteitä, jotka vastaavat tutkimuksen kysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–111.)

Aineistonkeruun jälkeen sähköpostikyselyihin saadut vastaukset kirjoitettiin samalle pohjalle, jossa niitä oli helpompi käsitellä. Saadun aineiston analysointi aloitettiin teemoittelemalla sijaisvanhempien tuottamat kyselylomakkeiden vastaukset. Teemoittelun tarkoitus on poimia aineistosta nousevia tietyn teeman mukaisia asioita sekä merkityksiä, ja ryhmitellä eli teemoitella nämä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Teemoittelun avulla aineistosta poimittiin useimmin toistuvat sekä tutkimuskysymyksen kannalta olennaisimmat vastaukset tutkimustuloksiin. Myös joitain yksittäisiä vastauksia otettiin mukaan tuloksiin, sillä ne vaikuttivat merkityksellisiltä tutkimuskysymysten kannalta.

6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkijan on pohdittava ja otettava huomioon monia eettisiä kysymyksiä tutkimusta tehdessään. Eettisesti hyvä tutkimus noudattaa hyviä tieteellisiä käytäntöjä, joihin kuuluu huolellisuus, rehellisyys ja tarkkuus tutkimuksen teossa. Näitä käytänteitä tulee noudattaa vielä tutkimuksen teon jälkeen tutkimuksen tuloksia esiteltäessä ja arvioitaessa. Eettisessä tutkimuksessa nousee merkitykselliseksi ihmisarvon kunnioittaminen. Tutkimukseen osallistuvien tulee voida vapaaehtoisesti osallistua tai olla osallistumatta tutkimukseen, ja heillä tulee olla oikeus perääntyä tutkimuksesta perusteettomissa tutkimuksen vaiheissa tahansa. Tutkimukseen osallistuvalla tulee antaa tieto tutkimuksen tavoitteista ja tarkoituksesta, sekä pyytää osallistujilta kirjallinen lupa heiltä saadun aineiston tutkimuskäyttöön. Tutkijan tulee

myös itse olla kykenevä ymmärtämään tutkimaansa aihepiiriä sekä toimimaan tutkimusta tehdessään järkevästi sekä johdonmukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 23–25.)

Kun tutkimuksen tulokset ovat toistettavissa, lisää se tutkimuksen luotettavuutta sekä pätevyyttä. Tutkimuksen pätevyyttä lisää se, että tutkimus on toteutettu tarkoituksenmukaisesti tutkimaan aihetta tiettyjen rajoitusten sisällä. Tutkimuksen tekijän tulee myös selostaa tarkasti auki tutkimuksen kulku, jotta tutkimusta voidaan pitää luotettavana. Tässäkin tutkimuksessa käytettiin suoria lainauksia tutkimusaineistosta, sillä lainaukset lisäävät tutkimuksen luotettavuutta lukijan silmissä. (Hirsjärvi ym. 2013, 231–233.)

Opinnäytetyö pyrittiin koko prosessin ajan toteuttamaan eettisesti. Tutkimukseen osallistuvilta sijaisvanhemmilta pyydettiin kirjallinen suostumus haastatteluaineiston tutkimuskäyttöön (liite 3). Osallistuminen tutkimukseen oli osallistuneille sijaisvanhemmille täysin vapaaehtoista. Sijaisvanhemmille myös kerrottiin opinnäytetyötiedotteessa, että heillä on milloin tahansa oikeus perääntyä tutkimuksesta. Kyselylomakkeilla kerätty aineisto säilytettiin huolellisesti vain opinnäytetyön tekijän hallussa ja tuhoettiin asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua.

Sijaisvanhempien internetissä toimivaan vertaistukiryhmään jaetussa opinnäytetyötiedotteessa korostettiin anonyymiyden säilyttämistä sekä tutkijan salassapitovelvollisuutta. Tämän toivottiin vahvistavan sijaisvanhempien rohkeutta puhua avoimesti kokemuksistaan. Tutkimustekstit kirjoitettiin tavalla, etteivät vastaajan vastaukset olleet tunnistettavia. Tutkimustuloksia raportoidessa huomioitiin se, ettei sijaisvanhemman kertomia kokemuksia yhdistetä kokonaisuudeksi. Vastauksia ei tarkoituksenmukaisesti merkitty tunnistekoodein, jotta yksittäisen sijaisvanhemman kokemuksista ei muodostuisi kokonaiskuvaa, jolloin tulokset voisivat olla tunnistettavia. Anonymiteetin säilyttämiseksi tutkimuksessa ei myöskään mainita, montako sijaislasta sijaisperheessä on, sijaislapsen ikää tai sukupuolta. Näitä tietoja ei myöskään tutkimuksen tulosten kannalta nähty oleellisina mainita.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Opinnäytetyöni aiheena oli tutkia sijaisvanhempien kokemuksia sijaislapsen edun toteutumisesta perhesijoituksessa. Tämän lisäksi haluttiin selvittää miten sijaisvanhemmat ovat kokeneet tulleeensa kuulluksi lapsen asioissa. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, lapsen edun toteutumista koskien, vastauksista nousi isoimpina teemoina lapsen ja biologisen perheen väliset tapaamiset, biologisen vanhemman oikeudet sekä sijoituksen väliaikainen luonne. Lapsen etuun vaikuttavina teemoina tuloksista nousi esiin myös syntyneen kiintymyssuhteen ylläpitäminen sijoituksen jälkeen. Toiseen tutkimuskysymykseen, sijaisvanhemman kuulluksi tulemiseen, vastauksista nousevia asioita käsitellään kahden teeman alla. Nämä teemat ovat yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa sekä yhteistyö biologisen perheen ja suvun kanssa. Aineistosta on nostettu sijaisvanhempien kokemuksista suoria lainauksia tekstiin tulosten luotettavuuden lisäämiseksi. Nämä lainaukset on sisennetty muusta tekstistä.

7.1 Tapaamiset biologisten vanhempien kanssa

Osalla sijaisvanhemmista oli hyviä kokemuksia lapsen ja biologisten vanhempien ja suvun välisten tapaamisten onnistumisesta ja sitä kautta lapsen edun toteutumisesta. Näissä tapauksissa sosiaalityöntekijä on herkällä korvalla kuunnellut lasta ja tapaamisten ollessa lapselle liian stressaavia tai muutoin haitallisia, tapaamisvälejä on harvennettu.

Tapaamisvälejä on jouduttu rajustikin pidentämään oireilun vuoksi ja lapsi on saanut kasvaa rauhallisemmin.

Meillä lapsen etu toteutuu hyvin. Kun lapsi reagoi tapaamistiheyteen, niitä harvennettiin. Vaikka sossu oli eri mieltä asiasta.

Jokaisella vastanneista sijaisvanhemmista, yhtä lukuun ottamatta, oli negatiivisia kokemuksia lasten ja biologisten perheen välisistä tapaamisista. Kaikkien sijaisvanhempien negatiiviset kokemukset kumpusivat lapsen oirehdistannasta tapaamisiin liittyen. Oirehdistinta nostatti sijaisvanhemmissa isoa huolta lapsesta. Sijaisvanhemmat kuvasivat oirehdistintaa monella eri tavalla. Useimmissa tapauksissa lapset oirehtivat ennen tai jälkeen tapaamisen. Muutamissa kokemuksissa sosiaalityöntekijä oli tunnistanut tapaamisten olevan lapsen edun vastaisia, mutta tapaamisten jatkumista oli perusteltu vanhemman oikeudella nähdä lastansa.

Psykologin lausunnon mukaan tapaamisia piti vähentää mutta asiakaspalvelusuunnitelmaa tehdessä niitä lisättiin. Kun lapsi oli vanhempi, hän kieltäytyi ehdottomasti tapaamasta biosukuun ja vasta siinä vaiheessa häntä kuunneltiin. Minä olin vaatinut tapaamisten vähentämistä jo vuosia mutta turhaan. Yön yli tapaamisissa sentään lasta kuunneltiin ja niitä ei ollut ollenkaan. Perusteluna oli biologisen vanhemman oikeus tavata lastaan.

Yksi lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä painotti minulle monesti, että vaikka tapaamiset eivät olisi lapsen edun mukaisia, on vanhemmilla oikeus tavata omaa lastaan. Minusta tämä ajatus on lapsen edun kannalta armoton.

Osalla sijaisvanhemmista oli kokemus, ettei lapsen etu toteudu tapaamisissa, sillä vanhemmat eivät aina saavu paikalle tai pidä lupauksistaan kiinni. Muutamassa vastauksessa tuli esiin sijaisvanhemman kokemus siitä, ~~että~~ miten lapsi joutuu odottamaan vanhempaa saapuvaksi ja pettymään toistuvasti, joka oli heistä ehdottoman väärin. Vastauksissa painotettiin lapsen määrätöntä lojaaliutta vanhempaansa kohtaan, eikä lapsi siksi itse kieltäydy tapaamisista, oli tapaamiset hänelle kuinka vaikeita tahansa.

Muutama sijaisvanhempi oli sitä mieltä, että lapsen etu on turvallinen lapsuus, ja jos vanhemmat eivät pysty tarjoamaan lapselle turvallista kotia, myös heidän näkemisestään aiheutuu turvattomuutta. Osa sijaisvanhemmista korosti painokkaasti sosiaalityöntekijän roolia tapaamisista ja yhteydenpidosta sovittaessa. Sijaisvanhemmat olivat sitä mieltä, että tapaamisten tulisi aina toteutua lapsen ehdoilla, ei vanhemman.

Lapsen on hyvä tietää ja tuntea vanhempansa, mutta tapaamisten pitäisi olla turvattuja.

Lastensuojelun pitäisi pystyä näkemään lapsen etu niin, että vain tarpeellinen (lapselle) määrä kotilomia ja yhteydenpitoja sallittaisiin biologisten vanhempien luokse.

7.2 Sijoituksen väliaikaisuus

Useammalla sijaisvanhemmista oli kokemuksia sijoituksen purkautumisesta ja lapsen kotiutumisesta takaisin biologiseen perheeseen tai lapsen sijoituspaikan vaihtumisesta lapsen sukulaisperheeseen. Näissä kokemuksissa tuli esiin se, että sijaisvanhempien mielestä lapsen ja sijaisvanhemman välistä kiintymyssuhdetta ei huomioida tarpeeksi, ja lapsi voidaan kotiuttaa ilman riittäviä perusteita siitä, että muutos on lapsen edun mukainen. Osa sijaisvanhemmista painotti sitä, ettei sijoitusta tulisi purkaa, ellei kodin olosuhteiden korjaantumisesta ole tarpeeksi pitkältä ajalta riittävää näyttöä. Sijaisvanhempien mielestä lapsella tulisi olla oikeus pysyviin ihmissuhteisiin sekä oikeus luottaa siihen, ettei hän tule toistuvasti hylätyksi.

Lapsi on asunut sijaisperheessä jo pidemmän aikaa ja sitten hänet sijoitetaan sukulaisille, vaikka ovatkin tuttuja, mutta ei kiintymystä siinä määrin, kuin sijaisvanhempiinsa. Mitä se tekee lapsen tunne-elämälle, että toistamiseen revitään irti läheisistään? Lapsi oli käynyt tapaamassa näitä isovanhempiaan joitakin kertoja aikaisemmin. Ehkä kolme, neljä kertaa. Lapsi täytti vasta neljä vuotta. Häneltä ei kysytty sijaispaikan muutosta.

Tässä tapauksessa sijaisvanhemman ja lapsen suhde katkesi sijoituksen purkauduttua. Lapsen ja sijaisvanhemman välille syntynyt kiintymyssuhde katkaistiin yhtäkkisesti. Vastauksissa useimmat sijaisvanhemmat kuvasivat samanlaisia tilanteita, joissa huostaanotto oli purkautunut yllättäen ja lapsi oli palannut takaisin biologiseen kotiin. Näissä kokemuksissa sijaisvanhemmat kuvasivat heillä olleen vahva aavistus siitä, ettei biologisessa perheessä ole asiat vielä korjaantuneet. Vastauksista nousi esiin myös muutama kokemus siitä, kuinka lapsen kotiuttamista on harkittu viranomaisten taholta ja kotiuttaminen jo melkein toteutettu, jolloin biologinen vanhempi onkin perääntynyt, eikä ole halunnutkaan lasta takaisin.

Ensimmäisten sijaislastemme kohdalla heti sijoituksen toteuduttua vanhemmat vetivät huostaanoton oikeuteen. Hallinto-oikeus päätti huostaanoton purkamisesta sillä perusteella, ettei avohuollon tukitoimia oltu tarjottu perheelle riittävästi ennen huostaanottoa. Perheessä oli vahvaa alkoholi- ja huumeongelmaa, lapset olivat kokeneet henkistä ja fyysistä väkivaltaa sekä heitteillejättöä. Nuorin 3-v tuotti aktiivisesti, ettei halunnut kotiin, "koska äiti lyö ja heittelee mua". Näitä asioita kerroin sosiaalityöntekijöille, mutta lapset kotiutuivat silti ja ehdivät olla meillä yhden talven. Sosiaalityöntekijä perusteli asian sillä, että hallinto-oikeuden päätöksille ei sosiaalitoimi vaan voi mitään. Kotiutuminen tapahtui syksyllä ja vasta keväällä meitä kysyttiin aloittamaan lapsille tukiperheenä, johon tarjouduimme. Lasten käydessä tukilomilla viikonloppuisin, ainakin pienimmällä heistä oli kehossaan mustelmia ja kerran lapsi sanoi äidin heittäneen hänet päin aitaa.

Tässä tapauksessa sijaisperhe joutui pian luopumaan tukiperheenä toimimisesta, sillä heille tarjottiin uusia sijaislapsia. Kahden vuoden päästä kotiutuneet lapset huostaanotettiin toistamiseen ja eikä perhe voinut ottaa heitä takaisin perheessä asuvien uusien sijaislasten vuoksi. Kokemuksista löytyi myös toinen samantyyppinen kokemus, jossa lapsen sijoitus oli yllättäen purkautunut, ja lapsen koti vaihtui moneen otteeseen. Osa sijaisvanhemmista toi lapsen etuun oleellisesti vaikuttavana asiana esiin kokemuksen myös siitä, että sijoituspaikan tulisi olla mahdollisimman pysyvä ja sijoituspaikan vaihtumista tulisi kaikin keinoin välttää. Kodista kotiin seilaaminen nähtiin vaurioittavan lasta ja vaarantavan hänen kehityksensä, jonka vuoksi sopivan sijoituspaikan tehokkaaseen etsimiseen tulisi panostaa.

Sijaislapset otettiin kiireellisenä huostaan ja sijoitettiin vastaanottavalle kriisiosastolle, josta lapset sijoitettiin tilapäiseen kriisiperheeseen. Vasta vuoden päästä meidät löydettiin heille sijaisperheeksi. Minusta lapsen edun kannalta lapselle tulisi heti löytää sijaisperhe, jottei lapsi joudu kokemaan toistuvia hylkäyksiä ja paikasta toiseen pomputtelua.

Olemme jo 3. sijaisperhe lapselle. Mielestäni ei ole lapsen edun mukaista, että hän joutuu vaihtamaan kotia näin usein,

mutta erinäisistä syistä johtuen näin on tapahtunut. Kiintymyssuhteen luominen ja siihen luottaminen, että pysymme hänen elämässään, on vaatinut paljon työtä.

Muutama sijaisvanhempi toi esiin biologisen jatkuvatjatkuvan oikeuden hakea huostaanoton purkamista hallinto-oikeudelta. Heidän mielestään lopultomasti jatkuva oikeus hakea huostaanoton purkua on lapsen edun vastaista, sillä lapsi joutuu elämään jatkuvassa välitilassa ilman varmuutta siitä, mikä on hänen kotinsa jatkossa. Useammassa vastauksessa biologiset vanhemmat myös jatkuvasti antoivat lapselle lupauksia kotiutumisesta, jonka myötä lapsi joutui elämään kovin ristiriitaisessa asemassa, eikä tiennyt, kenhen pitäisi luottaa.

Myös biovanhempien oikeus huostaanoton purkuun vaikka monen vuoden päästä on lasta kohtaan väärin. Siinä tulisi noudattaa kolmen vuoden kuntoutusaikaa, jonka jälkeen vanhemmat eivät enää voisi hakea purkua. Silloin lapsi saisi luottaa siihen, että saisi elää sijaisperheessä pelkäämättä joutua muuttamaan. Jos biovanhemmat eivät kolmessa vuodessa pysty parantamaan elämäänsä niin, että voisivat saada lapsensa takaisin kotiin, niin ei pitäisi voida saada sitä myöhemminkään. Se ei ole lapsen etu, jos viidenkin vuoden jälkeen joutuu takaisin syntymäkotiin.

Sijaisvanhemmat toivat kuitenkin esiin, että he tunnistivat lapsen ja biologisen perheen välisen suhteen merkityksen. Suurimmasta osasta vastauksista nousi esiin biologisen siteen merkitys, eikä yhdessäkään vastauksessa vähätelty biologisen suvun merkitystä lapselle. Vastauksista välittyi myös se, että sijoituksen väliaikainen luonne ymmärretään ja hyväksytään silloin, kun kodin tilanne on oikeasti korjaantunut ja lapsi haluaa kotiinsa palata.

Uskoisin, että lapsen tunne-elämälle ja kiintymyssuhteelle olisi ollut parempi, että olisi jatkanut meillä. Mutta lapselle on myös etu kun voi pysyä omassa suvussa.

Lapsen edun mukaista olisi, että hän saisi asua meillä mahdollisimman pitkään tai jos tilanne oikeasti korjaantuu, palata pysyvästi kotiinsa.

7.3 Syntyneen kiintymyssuhteen ylläpitäminen sijoituksen jälkeen

Vastauksista löytyi sekä hyviä että huonoja kokemuksia sijaisvanhemman suhteen jatkumisesta sijaislapsen sijoituksen purkautumisen jälkeen. Osasta vastauksista nousi hyvinä kokemuksina tilanteet, joissa sosiaalityöntekijä oli tukenut sijaisvanhemman ja sijaislapsen suhteen jatkumista ja myös biologinen perhe oli asian hyväksynyt. Etenkin pitkään kestäneen sijoituksen aikana syntynyt kiintymyssuhde nähtiin sosiaalityöntekijän ja biologisen perheen tahoilta lapselle suojelemisen arvoisena ja ylläpidettävänä asiana. Niin sosiaalityöntekijä, biologiset vanhemmat ja itse sijaisvanhemmat ymmärsivät syntyneen tunnesuhteen merkityksen lapsen elämässä.

Vanhemman kanssa viestitellään ja annan hänelle neuvoja, kannustan elämässä eteen päin. Nuoremman kanssa soitellaan, tavataan, kirjoitellaan ja käydään yhdessä esim. uimassa, ratsastamassa ym.

Osalla sijaisvanhemmista oli ristiriitaisia ja ikäviä kokemuksia yhteyden äkillisestä katkeamisesta sijaislapsen. Sijaislapsen ja sijaisvanhemman suhteen katkeamista puolusteltiin sosiaalityöntekijän taholta vanhemman päätösvallalla. Kokemuksissa sekä sijaisvanhempi, että lapsi olisi halunnut pitää toisiinsa yhteyttä, mutta biologisen vanhemman kieltäessä yhteydenpidon, ei myöskään sosiaalityöntekijä puuttunut asiaan ja edellyttänyt yhteydenpidon säilyttämistä lapsen edun perusteella. Tätä sosiaalityöntekijä perusteli sillä, että sijoituksen jälkeen biologisella vanhemmalla on oikeus päättää lapsen asioista. Muutamassa tapauksessa biologiset vanhemmat olivat hakeneet huostaanoton purkua, ja kotiutuminen oli tapahtunut yllättäen. Näissä tilanteissa biologiset vanhemmat eivät hyväksyneet sijaisvanhempaa lapsen elämässä sijoituksen jälkeen, vaikka sijoitus olisi kestänyt vuosia.

Pääsin kerran katsomaan lasta uuteen paikkaan ja hän oli sylissäni pitkän pitkän tovin. Istui vaan hiljaa ja piteli kiinni minusta. Ehkä se oli lapsen mielipide. Toista kertaa en saanut enää häntä nähdä.

Sosiaalityöntekijän ja laitoksen ohjaajan mielestä käyntini ja puheluni ovat piristäneet ja vahvistaneet nuorta. Biovanhempien mielestä voin käydä, mutta en saisi olla niin tärkeä. Heidän mielestään nuoren asiat eivät kuulu minulle. Ovatko he tukeneet yhteyden säilyttämistä? Sossu ja ohjaaja on tukenut, vanhemmat eivät.

Tällä biologisen vanhemman oikeudella perustelu nousi esiin myös kokemuksessa, jossa saman perheen lapset sijoitettiin eri paikkoihin vain sillä perusteella, että biologinen vanhempi toivoi niin.

Meille sijoitetun lapsen pikkusisarukset sijoitettiin vanhempien tiukasta toiveesta lapsikylään. Siinä ei mielestäni lapsen etu toteutunut. Pikkusisaruksia sijoitettiin sitä mukaa kuin heitä syntyi ja otettiin huostaan. Sosiaalityöntekijä ei halunnut sijoittaa lapsia perhehoitoon vanhempien tahdon vastaisesti, koska vanhemmat olivat tunnetusti ahkeria viemään asioita oikeuteen. Vielä nuorimman kohdalla meitäkin alustavasti pyydettiin ottamaan lapsi, mutta lapsikylään hänkin meni.

7.4 Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa ja kuulluksi tuleminen

Lomakkeessa kysyttiin myös sitä, millaisena sijaisvanhemmat ovat kokeneet yhteistyön sosiaalityöntekijän kanssa. Tämän lisäksi kysyttiin, miten sijaisvanhemmat ovat kokeneet tulleen kuulluksi lapsen asioissa.

Sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä oli monipuolisia kokemuksia, sillä suurin osa sijaisvanhemmista oli toiminut yhteistyössä useamman työntekijän kanssa. Hyvät kokemukset yhteistyöstä koostuivat sijaisvanhemman ja sosiaalityöntekijän tasa-arvoisesta asetelmasta, kuulluksi tulemisen kokemuksesta sekä riittävän tuen saamisesta. Kuulluksi tulemisen kokemus vaikutti vahvimpana sijaisvanhempien kokemukseen yhteistyön toimivuudesta sekä omasta asemasta vaikuttaa lapsen asioihin.

Oman asemani määrittää sosiaalityöntekijä. Toisten kanssa tuntee olevansa työkaveri, mutta joidenkin kanssa olen tuntenut olevani pikemmin asiakas.

Mutta onneksi on myös ihania työntekijöitä lastensuojelussa. Niitä, joiden kanssa voi pohtia tasavertaisena lasten edun toteutumista.

Huonoja kokemuksia suurimmalle osalle sijaisvanhemmista oli tuottanut isoimpana asiana sijaisvanhemman näkemyksen ohittaminen pohdittaessa lapsen asioita. Sijaisvanhemmat kokivat heillä olevan vahvin tietämys lapsesta ja siitä, mikä lapsen kasvulle ja kehitykselle on sillä hetkellä hyväksi ja mitkä asiat riskeeraavat lapsen kehityksen. Sijaisvanhemmista lähes kaikilla oli kuitenkin kokemus, ettei heidän näkemystään lapsen asioissa kuulla eikä huomioida.

Meitä sijaisvanhempia on ainakin kuultu. Eri asia onkin, onko mielipiteillämme mitään merkitystä.

Viime vuosina en ole mitenkään pystynyt kokemaan itseäni tiimin jäsenenä vaan epäuskottavana vanhempana siinä missä biologisetkin vanhemmat. ”En mä voi tietää kumpi äiti puhuu totta”, toteaa sosiaalityöntekijä, kun kerron mitä lapsi on sanonut tapaamisessa sattuneen.

Kyselylomakkeessa kysyttiin myös sijaisvanhemman kokemuksia omasta asemastaan sijaisvanhempana. Vastaajat kuvasivat sijaisvanhemman asemaa hyvin eri tavoin. Suurimmaksi osaksi sijaisvanhemmat kokivat tulleen kohdelluksi hyvin sekä kunnioitetusti ja sijaisvanhemman mielipiteillä oli ollut arvoa. Joukosta löytyi myös huonompia kokemuksia. Näissä kokemuksissa sijaisvanhemmat joutuivat joustamaan omasta arjestaan kohutuuttoman paljon, jotta biologisen vanhemman kanssa tehtävässä yhteistyössä ei syntyisi ristiriitoja. Tätä sijaisperheen jatkuvaa joustamista veloitettiin sosiaalityöntekijän taholta.

Oma asemani sijaisvanhempana on täysin sosiaalityöntekijän ja biovanhempien välissä. Molemmille minun tulee olla myötämielinen ja toimia heidän toiveidensa mukaan. Sosiaalityöntekijä on painottanut, että biovanhemman kanssa joustaminen ja yhteistyön vaaliminen on lapsen etu, sillä lapsen tulee nähdä että me ja biovanhemmat olemme samaa mieltä ja tuemme toimeen keskenään. Tämä siksi, että se toisi turvaa lapselle. Tämä kuulostaa minustakin lapsen kannalta oikealta,

mutta liian pitkälle vietyinä se on sijaisvanhempi, kenestä joustaminen lähtee, vain ja ainoastaan. Olen kokenut, että sosiaalityöntekijä velvoittaa sijaisvanhemman joustamaan, jotta ei joutuisi itse ristiriitaan biologisen vanhemman kanssa. Esimerkiksi tapaamisjärjestelyissä ainoastaan sijaisvanhempaa velvoitetaan kuljettamaan lasta tapaamisiin kohtuuttoman pitkiä matkoja, sillä meidän sijaislasten vanhemmat eivät juuri jousta itsestään lapsensa vuoksi. Samaten tapaamispaikat ja aikataulut luovitaan biovanhemman ehdoilla, joka asettaa suuria haasteita arkeen. Ja tämä kaikki siksi, jotta biovanhemman kanssa ei sosiaalityöntekijän itse tarvitse vääntää.

Olen kasvanut kovaksi keitettyksi sijaeriksi, joka ei enää uskalla kiintyä täysillä vieraaseen lapseen. Sijaisvanhemmalla on paljon velvollisuuksia, mutta ei juurikaan oikeuksia. Nyt tunnen tosiaankin olevani SIJAINEN, vaikka olen pitänyt lapsia kuin ominani, antanut heille kaiken, minkä olen voinut. Tiedän, että saan olla osa heidän elämänsä aina, vaikka en olekaan muuta kuin sijainen. Koen olevani näille nuorille arvokas, vaikken enää paljoa voi heidän elämänsä vaikuttaa.

Osa sijaisvanhemmista toi esiin kaipaavansa enemmän tietoa lapsen taustoista. Myös sijoitusprosessin alussa sijaisvanhemmat toivoivat, että sosiaalityöntekijä antaisi sijaisvanhemman tavata lapsen ja kuulla tarpeeksi kattavasti lapsen taustoista, ennen sijoituspäätöksen tekemistä. Muutama sijaisvanhempi toi esiin, että heille sosiaalityöntekijä oli jättänyt monta oleellista asiaa kertomatta. Sijaisvanhempien mukaan he olisivat osanneet toimia toisin sekä ymmärtää lasta paremmin kasvatuksen pulmissa, jos olisivat näistä asioista ajoissa tiedneet.

Osaisin suhtautua paremmin lapsen oireiluun ja tunnistaa lapsessa tapahtuneiden asioiden vaikutuksia sekä tukea lasta, jos tietäisin lapsen elämänhistoriasta enemmän.

7.5 Yhteistyö biologisen perheen ja suvun kanssa

Kysyin sijaisvanhemmilta myös yhteistyöstä biologisen suvun kanssa. Sijaisvanhempien vastauksista nousi kahdenlaisia kokemuksia. Osa sijaisvanhemmista koki yhteistyön sujuvaksi ja lapsen kannalta rakentavaksi sekä sijoitusta tukevaksi. Osa sijaisvanhemmista taas koki yhteistyön hankalana ja osin myös lasta vahingoittavana. Myös koettu yhteistyö biologisen perheen kanssa vaikutti sijaisvanhempien kuulluksi tulemisen kokemuksiin.

Osa sijaisvanhemmista koki yhteistyön biologisen perheen kanssa hankalana biologisen vanhemman sitoutumattomuuden vuoksi. Usein tämä näyttyi siten, että biologinen vanhempi jätti saapumatta sovittuihin tapaamisiin tai unohti sovitun yhteydenpidon. Sijaisvanhemmat kokivat yhteydenpidon hankalana myös silloin, kun he näkivät siitä aiheutuvan oirehdintaa lapsessa.

Kotilomilla perheen elämä erilaista, kuormittavaa lapselle, lapsi usein oireilee kotilomien jälkeen.

Useampi vastaajista kertoi biologisen vanhemman sijoituksen hyväksymisen olevan suorassa yhteydessä sijaislapsen perheeseen asettumiseen ja kiinnittymiseen. Yhteistyö koettiin hankalana etenkin silloin, kun biologinen vanhempi ei hyväksynyt lapsen sijoitusta, jonka vaikutuksen he näkivät suoraan lapsessa.

Lapsen äiti ei ole antanut lapselle mielestämme lupaa kiintyä meihin. Kokoajan toiveena on lapsen palautuminen kotiin ja se näkyy kaikessa. Lapsi on ristiriitaisessa tilanteessa. Hän oireilee eniten kotilomien ja äidiltä tulleiden puheluiden jälkeen. Koen, että lapsi tietää äidin haluavan hänet takaisin kotiin ja lapsi varmasti on sen vuoksi ristiriitaisessa tilanteessa, kun ei ymmärrä, miksi ei voi äidin kotona asua aina.

Lapsi oli omaksunut jo meidän perheen omakseen siinä määrin, että kutsui sijaissisaruksiaan siskoiksi ja veljiksi ja sai kokea kuuluvansa perheeseen, omasta perheestä kun oli jäljellä enää isovanhemmat ja äiti, joka oli sijoituksen tapahduttua muuttanut ulkomaille, Kuitenkin tapaamisissa, kun lapsi puhui siskoistaan ja veljistään isovanhempien kanssa, totesivat he aina lapselle, ettei sinulla ole siskoja tai veljiä.

Sijaisvanhemmat toivat esiin vanhemmilla olevan loputtomasti oikeuksia, jotka olivat ristiriidassa lapsen edun kanssa. Osalla sijaisvanhemmista oli kokemus, etteivät biologiset vanhemmat kyenneet katsomaan asioita lapsen kannalta, vaan pitivät tärkeänä vain omien toiveidensa toteutumista. Sijaisvanhemmat olivat sitä mieltä, että lastensuojelun tulisi ottaa lapsen yksilöllinen tilanne paremmin huomioon sovittaessa kotilomista sekä yhteydenpidosta.

Monesti huomaa sen, että biologisella äidillä on paljon oikeuksia ja hän ei aina ymmärrä, että lapsen etu on ristiriidassa hänen halujensa ja toiveidensa kanssa.

Koettu hyvä yhteistyö biologisen perheen kanssa rakentui useimmissa vastauksissa biologisen vanhemman sijoituksen hyväksynnästä. Sijaisvanhempien kuvaamat hyvät kokemukset yhteistyöstä pohjautuivat lähes jokainen siihen, että biologinen vanhempi oli hyväksynyt tapahtuneen sijoituksen ja tiedostanut omat puutteensa vanhemmuudessa. Näissä tapauksissa biologinen vanhempi tuki lapsen kotiutumista sijaisperheeseen rakentavalla suhtautumisellaan. Biologiset vanhemmat myös kuuntelivat sekä sijaisvanhempia, että sosiaalityöntekijää ja halusivat toimia yhteistyössä heidän kanssaan ajatellen lapsensa parasta. Osa sijaisvanhemmista koki, että he pystyivät puhumaan biologisten vanhempien kanssa kasvatuksesta ja lapsen tulevaisuudesta sekä sopimaan asioita yhdessä lapsen etua ajatellen

Olemme pyrkineet tukemaan suhdetta biologiseen sukuun. Hyvä yhteistyö biologisen äidin ja muun suvun kanssa on ollut tukena kaikessa. Biologisen suvun ja meidän toiminnan ajatuksena on ollut, että lapsella olisi hyvä ja turvallinen olo.

Muutama sijaisvanhempi oli kokenut, että biologinen vanhempi on kyennyt hyvin ajattelemaan lapsen etua, sijaisvanhemman mielestä jopa paremmin, kuin lapsen sosiaalityöntekijä. Näissä tilanteissa sijaisvanhempi ja biologinen vanhempi ovat yhdessä ajaneet lapsen edun toteutumista.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia sijaisvanhempien kokemuksia lapsen edun toteutumisesta perhesijoituksessa ja tarkastella sijaisvanhempien kuulluksi tulemisen kokemusta. Tutkimuskysymyksistä ensimmäinen oli miten sijaisvanhemmat kokevat lapsen edun toteutuvan perhesijoituksen eri vaiheissa sekä sijoitukseen liittyvissä eri ratkaisuihin. Toinen tutkimuskysymys oli miten sijaisvanhemmat kokevat tulleen kuulluksi lapsen asioissa. Tässä luvussa käsitellään tutkimuksen tuloksista tehtyjä johtopäätöksiä peilaten niitä tutkimuksen teoriaan sekä muihin samankaltaisiin tutkimustuloksiin.

8.1 Millaisia kokemuksia sijaisvanhemmilla oli lapsen edun toteutumisesta?

Tässä luvussa avataan lapsen etua selvittävään tutkimuskysymykseen vastaavia tutkimustuloksia. Tutkimustuloksista nousi esiin monenlaisia kokemuksia siitä, miten sijaisvanhemmat ovat kokeneet lapsen edun perhesijoituksen aikana toteutuneen. Tutkimustulosten perusteella lapsen etuun vaikuttavina tekijöinä sijaisvanhemmat kokivat lapsen ja biologisen vanhemman väliset tapaamiset, lapsen lojaliteettiristiriidat, sijoituksen väliaikaisen luonteen, biologisten vanhempien oikeudet sekä syntyneen kiintymyssuhteen ylläpitämisen sijoituksen jälkeen.

Osa sijaisvanhemmista koki tapaamiset biologisen perheen ja lapsen välillä sujuvana ja sitä kautta lapsen edun mukaisena. Yhteiset tekijät positiivisissa kokemuksissa liittyivät lapsen kannalta oikein järjestettyihin tapaamisiin. Sijaisvanhemmat kokivat tapaamiset lapsen edun mukaisena silloin, kun ne olivat lapselle sopivin väliajoin, tarvittaessa valvottuja ja biologiset vanhemmat olivat sitoutuneita tapaamisiin. Osalla sijaisvanhemmista oli positiivisia kokemuksia siitä, miten tapaamisten haasteiden ilmetessä sosiaalityöntekijä reagoi niihin ja esimerkiksi tapaamisvälejä muutettiin vastaamaan lapsen tarpeita.

Osassa vastauksista sijaisvanhemmat kertoivat siitä, kuinka he näkivät lapsen voivan tapaamisten yhteydessä pahoin, mutta sosiaalityöntekijä ei tunnistanut samaa asiaa, eikä muutoksia tapaamisiin tehty. Näissä tilanteissa sijaisvanhemmat kokivat tapaamiset lapsen edun vastaisina. Negatiiviseksi koettujen tapaamisten toisena syynä oli biologisten vanhempien sitoutumattomuus tapaamisiin. Sijaisvanhemmilla oli kokemus, että vanhempi voi jät-

tää toistuvasti tulematta tapaamisiin ja lapsella on velvollisuus joutua odotamaan vanhempaa saapuvaksi ja pettymään toistuvasti. Sijaisvanhemmat toivat esiin tärkeänä asiana sen, että lapsen on hyvä tietää ja tuntea omat vanhempansa ja oman taustansa, mutta tapaamisten ei tulisi koskaan tapahtua lapsen kustannuksella. Tieto omasta taustasta koettiin lasta hyödyttävänä, mutta tapaamiset vanhempien kanssa koettiin usein toteutuvan lapsen edun kustannuksella.

Myös Kavakkan (2015) kirjoittamassa Pro gradu- tutkielmassa haastatellut sijaisvanhemmat kokivat yhteydenpidon biologisiin vanhempiin olevan tärkeä ja tuettava asia, mikäli se ei aiheuta lapsessa oirehdintaa. Sijaisvanhempien oli vaikea nähdä tapaamisia lapselle tarpeellisina, jos lapsen nähtiin niistä jollain tapaa kärsivän. Samaten Valkosen (2014, 27–28) tutkimuksessa haastatellut sijaisvanhemmat kokivat ristiriitaisena lapsen ja vanhempien välisen yhteydenpidon, joka aiheutti lapsessa kielteisiä tunteita ja oirehdintaa. Tämä asia näyttäytyi tutkimuksessa sijaisvanhemmille haastavimpana asiana kohdata. Myös Räsäsen ja Sillgrenin (2008) tutkimuksessaan haastattelemat sijaisvanhemmat olivat sitä mieltä, että lapsen ei tulisi missään nimessä kärsiä siitä, että hänen tulee pitää yhteyttä vanhempiinsa. Tutkimukseen osallistuneet sijaisvanhemmat pohtivat paljon sitä, onko biologisen vanhemman oikeus tapaamisiin aina lapsen edun mukainen. Muutama sijaisvanhemmista oli sitä mieltä, että usein lapselle riittää tieto, mitä hänen biologisille vanhemmille kuuluu.

Useimmat sijaisvanhemmat toivat esiin biologisten vanhempien sijoituksen hyväksynnän vaikuttavan suurelta osin lapsen sijaisperheeseen kotiutumiseen ja asettumisen. Sijaisvanhemmilla oli kokemusta vanhemmista, jotka lupailivat lapselle kotiutumista tilanteessa, jossa se ei millään voisi olla mahdollista. Vanhemmat eivät myöskään kertoneet lapselle sijoituksen todellisia syitä tai myöntäneet perhetilannettaan, vaan syyllistivät sosiaaliviranomaisia ja sijaisperhettä huostaanotosta. Tuovilan (2008, 50) mukaan lapsen tulisi saada kuulla, että näillä näkymin hän tulee kasvamaan sijaisperheessä. Lapselle tulisi realisoida, miksi hän on sijoitettuna ja tuoda lapselle näkyväksi hänen oma tarinansa, jotta lapsi pystyy omaa historiaansa ymmärtämään. Valkosen (2014, 129) haastattelemat sijaisvanhemmat olivat kokeneet biologisten vanhempien katteettomien lupauksen kotiinpaluusta estävän lasta asettumasta ja kiinnittymästä sijaisperheeseen.

Osa sijaisvanhemmista oli tunnistanut lapsen määrättömän lojaaliuden vanhempaansa kohtaan, jolloin lapsi automaattisesti pyrki miellyttämään vanhempaansa. Sijaiskotiin asettumisen lisäksi sijaisvanhemmat sanoivat lapsen lojaaliuden vaikuttavan myös siihen, ettei lapsi kieltäytynyt tapaamisista, olivat ne hänelle kuinka vaikeita tahansa. Teoriaosuudessa mainittiin Partasen ja Pitkäsen ajatuksia aiheesta. Partanen (2005, 17–18) on todennut lapsen lojaliteettiristiriitojen olevan todellinen ongelma vielä sijaishuollossa olevalle lapselle, ja lapsi usein pyrkii miellyttämään vanhempaansa, vaikka oman itsensä kustannuksella. Pitkäsen (2011, 90) mukaan, kun vanhemmat antavat hyväksynnällään lapselle luvan asettua sijaishuoltopaikkaan, lapsi hyötyy sijaishuollosta enemmän.

Näiden tulosten perusteella voidaan siis todeta, että tapaamiset eivät sijaisvanhempien kokemusten mukaan aina ole lapsen edun mukaisia. Lapsen edun toteutumiseksi tapaamiset tulisi aina järjestää lapsen ehdoilla, ei vanhemman. Parhaimmassa tapauksessa tapaamiset auttavat lasta käsittelemään omaa menneisyyttään, hyväksymään sijoituksen sekä ylläpitämään onnistuneesti suhteitaan omaan biologiseen perheeseensä. Huonoimmassa tapauksessa, joita tutkimuksen perusteella voidaan sanoa olevan jonkin verran, turvattomat tapaamiset voivat vahingoittaa lasta lisää, sekä vaikeuttaa lapsen kiinnittymistä sijaisperheeseen.

Usealla vastaajista oli kokemuksia huostaanoton purkautumisesta. Näissä tapauksissa sijaisvanhemmat kokivat, ettei lapsen ja sijaisvanhemman väliselle kiintymyssuhteelle oltu annettu tarpeeksi painoarvoa lapsen kotiutumista arvioitaessa. Sijaisvanhemmat korostivat, että sijoituksen purkua pohdittaessa, tulisi lapsen etua arvioida vahvemmin sijaisvanhempaan syntyneen kiintymyssuhteen kannalta. Aineistosta nousi esiin kokemuksia huostaanoton purusta tilanteissa, joissa biologiset vanhemmat olivat vetäneet asian oikeuteen. Näissä tilanteissa lapsi saatettiin palauttaa oikeuden päätöksellä perhetilanteeseen, joka ei ollutkaan korjaantunut, ja täten huostaanotto tehtiin pian uudelleen. Toistuvat sijoitukset näyttäytyivät sijaisvanhempien vastauksissa ehdottoman vahingollisena lapselle. Myöskään Kavakkan (2015) tutkimuksessa sijaisvanhemmat eivät hyväksyneet lapsen edestaikaista sijoittamista millään perusteella. Sinkkonen (2015, 163) totesi toistuvien sijoitusten riistävän lapselta mahdollisuuden saada kiintyä turvallisesti yhteenkään aikuiseen, jolloin sijoituksen tavoite, lapsen suojeleminen enemmältä vahingoittumiselta, jää toteutumatta.

Tutkimusaineistossa sijaisvanhemmat nostivat esiin biologisten vanhempien jatkuvan mahdollisuuden saada lapsi takaisin. Näissä kokemuksissa sijaisvanhemmat kyseenalaistivat vanhempien jatkuvan oikeuden hakea huostaanoton purkua, vielä vuosienkin päästä huostaanotosta. Sijaisvanhemmat toivat esiin, ettei lapsi kykene kotiutumaan sijaisperheeseen, jos hän joutuu jatkuvasti pelkäämään sijoituksen purkua ja mahdollista uutta katkosta ihmissuhteissaan. Sijaisvanhempien mielestä lapsella tulisi olla oikeus luottaa siihen, että hän voi rakentaa pysyviä ihmissuhteita ja hän ei tule toistuvasti hylätyksi. Aikaisemmin teoriaosuudessa kirjoitettiin Kallandin (2011, 209) olevan vahvasti sitä mieltä, että lapsen edun mukaisessa sijoituksessa lapselle on annettava mahdollisuus rakentaa pysyviä ja kestäviä kiintymyssuhteita. Lukuisat asiantuntijat ovat samaa mieltä siitä, että Suomessa tulisi pohtia pysyvän sijoituksen mahdollisuutta lastensuojelussa. Niemelä (2005, 62) kiteyttää asian hyvin toteamalla sijoitettujen lasten lapsuuden kuluvan usein kuin odotussalin tunnelmissa.

Muutama sijaisvanhemmista toi esiin ajattelevansa lapsen edun toteutuvan paremmin, jos sijoitus voitaisiin määritellä pysyväksi, mikäli nähtäisiin, että vanhempien mahdollisuudet tilanteensa korjaamiseen ovat liian heikot. Samanaikaisesti sijaisvanhemmat toivat myös esille, että sijoituksen väliaikaisuus on lapsen edun mukaista silloin, kun kodin tilanne on oikeasti korjaantunut ja lapsella on halu palata biologiseen kotiinsa. Samaan tulokseen päätyi tutkimuksessaan Kavakka (2015), jonka haastattelemat sijaisvanhemmat olivat sitä mieltä, että jälleenyhdistämisen periaate on hieno tavoite, mutta

joissain tapauksissa periaate on lapsen edun vastainen. Osa tutkimukseen osallistuneista sijaisvanhemmista tunnistivat oikeutettuna biologisen perheen vahvan aseman saada lapsi takaisin pitkänkin sijoitusajan jälkeen, mikäli vanhemmat pystyvät korjaamaan tilanteensa. Samaan aikaan sijaisvanhemmat painottivat, että sijoitus tulisi muuttua pysyväksi, jos vanhempien tilanteen korjaantuminen ei vaikuta realistisesti arvioituna mahdolliselta. Myös Valkosen (2014, 129) haastattelemat sijaisvanhemmat olivat sitä mieltä, että sijoituksen tulisi muuttua pysyväksi, jos sijoitukseen johtaneet vanhempien ongelmat eivät korjaannu tietyn ajan sisällä.

Osa sijaisvanhemmista toi esiin merkittävänä lapsen etuun vaikuttavana tekijänä lapsen tunnesiteen säilymisen sijaisvanhempaan sijoituksen päätyttyä. Lapsen edun kannalta nähtiin hyvänä asiana se, että lapsen ja sijaisvanhemman välille syntynyttä turvallista kiintymyssuhdetta tuetaan, vaikka sijoitus päättyisikin. Osalla sijaisvanhemmista oli tästä hyviä kokemuksia, ja kiintymyssuhteen säilyminen nähtiin niin biologisten vanhempien kuin sosiaalityöntekijän taholta suojelemisen arvoisena asiana. Muutamalla sijaisvanhemmista oli taas kokemus, etteivät biologiset vanhemmat tunnistanee kiintymyssuhteen merkitystä lapselle, eivätkä hyväksyneet lapsen suhteen jatkumista sijaisvanhempaan. Näissä tilanteissa sijaisvanhemmat olivat myös kokeneet, etteivät he saaneet tukea sosiaalityöntekijöiltä, vaan joutuivat antamaan periksi biologisten vanhempien tahdon alla. Yksi sijaisvanhempi painotti vastauksessaan, että sosiaalityöntekijän tulisi vaatia biologista vanhempaa tukemaan lapselle syntyneitä tunnesuhteita. Muutamassa kokemuksessa sosiaalityöntekijä oli perustellut asian sillä, että biologisella vanhemmalla on oikeus päättää lapsestaan huostaanoton purkaututtua, eikä sosiaalityöntekijä voi asialle mitään. Teoriaosuudessa kirjoitettiin Sinkkosen näkemyksestä asiasta. Hän totesi, että lastensuojelun tulisi ehdottomasti tukea biologisia vanhempia ymmärtämään, että lapsen on saatava ylläpitää hänelle tärkeitä tunnesuhteita. Jos sijaisvanhempiin syntyneet tunnesuhteet katkaistaan, aiheutetaan sillä lapselle traumaattinen menetys. (MOT: Ko-deistaan revityt lapset 2016.)

Vanhemman oikeudella perustelu nousi esiin myös muutamassa kokemuksessa, joissa saman perheen lapset sijoitettiin eri sijaishuoltopaikkoihin vain sillä perusteella, että vanhempi näin toivoi. Kokemuksissa tämän nähtiin olevan ehdottomasti lapsen edun vastaista. Kokemuksissa sijaisvanhemmat olivat sitä mieltä, että lastensuojelun päätöksiin vaikuttaa liiaksi vanhempien oikeudet, toiveet ja halut. Myös teoriaosuudessa mainittiin Ketolan (2005, 127) kyseenalaistavan lasten oman näkökulman riittävän kuulemisen sekä lapsen tarpeiden arvioimisen. Oulasmaa (1995, 107) totesi, että lapsen edun toteutuminen kyseenalaistuu silloin, kun eri näkökulman omaavat tahot yhteen törmäävät. Myös Pösö (2003, 155) puhui samasta asiasta jo vuosikymmen sitten. Hänen mukaansa suomalainen lastensuojelu on pyrkinyt kompromissiin vanhempien ja lasten oikeuksien sekä odotusten välillä.

8.2 Miten sijaisvanhemmat kokivat tulleen kuulluiksi lapsen asioissa?

Opinnäytetyön toinen tutkimuskysymys kuului, miten sijaisvanhemmat ovat kokeneet tulleen kuulluiksi lapsen asioissa. Tähän tutkimuskysy-

mykseen haettiin vastauksia kysymällä sijaisvanhemmilta yhteistyön toimivuudesta niin sosiaalityöntekijän kuin biologisen perheen ja suvun kanssa. Aiheita kartoitettiin myös kysymällä suoraan sijaisvanhempien kuulluksi tulemisen kokemuksesta ja koetusta omasta asemasta sijaisvanhempana.

Omaa asemaansa sijaisvanhemmat kuvasivat hyvin eri tavoin. Negatiivisissa kokemuksissa sijaisvanhemman asema nähtiin olevan täysin sosiaalityöntekijän ja biologisten vanhempien välissä. Tällä sijaisvanhemmat tarkoittivat sosiaalityöntekijän heihin kohdistavia jatkuvia vaatimuksia joustaa, jotta biologisilta vanhemmilta joustoa ei tarvitsisi vaatia ja hyvä yhteistyö heihin säilyisi. Tämän useampi sijaisvanhempi toi esiin heitä askarruttavana asiana, joka vei heiltä tunteen tasa-arvoisuudesta ja omista oikeuksista. Valkosen (2014, 71–74) haastattelemilla sijaisvanhemmilla oli samankaltaisia kokemuksia omasta asemastaan. Sijaisvanhemmat olivat kokeneet yhteistyön biologisen perheen kanssa hyvin hankalana, mutta lapsen vuoksi he yrittivät aktiivisesti tulla biologisten vanhempien kanssa toimeen. Sijaisvanhemmilla oli kokemus, että vain biologisella vanhemmalla oli oikeuksia eikä laisinkaan velvollisuuksia. Yhteistyö koettiin hankalana, sillä se vaati sijaisvanhemmalta paljon joustamista ja rajojen asettamista.

Myös Kavakkan (2015) tutkimuksessa sijaisvanhemmat kuvasivat sijaisvanhemmuutta velvollisuuksina vailla oikeuksia. Sijaisvanhemman heikon aseman nähtiin kumpuavan sijaisvanhemman huonoista mahdollisuuksista vaikuttaa lasta koskeviin päätöksiin. Sijaisvanhemmat kokivat, ettei lapsen etu ollut lainkaan yhtenevä biologisen vanhemman näkemyksen kanssa, mutta silti biologisen vanhemman sana painoi sijaishuoltoon liittyvissä asioissa. Myös Naapurin (2015) haastattelemat sijaisvanhemmat olivat kokeneet haastavana hyväksyä omien vaikutusmahdollisuuksien rajallisuutta. Sijaisvanhemmista oli vaikea suhtautua lapsen oirehdintaan, jonka syihin ei pystynyt itse millään tavalla vaikuttamaan.

Sijaisvanhempien koettuun huonoon asemaan vaikutti myös se, etteivät sijaisvanhemmat saaneet riittävästi tietoa lapsesta sijoituspäätöstä tehdessä tai sijoituksen aikana. Muutama sijaisvanhempi koki, että heillä ei ole oikeutta saada tarpeeksi tietoa lapsen taustoista, sillä sosiaalityöntekijä on salassapitovelvollinen perheen tilanteesta. Sijaisvanhemmat kokivat, että he olisivat pystyneet vastaamaan lapsen tarpeisiin paremmin ja auttamaan lasta käsittelemään menneisyyttään, jos heillä olisi oikeus saada riittävästi tiedonsaantiin. Tuovila (2008) painottaa, että sijaisvanhemman olisi tärkeä pystyä auttamaan lasta käsittelemään omaa historiaansa ja luoda siitä eheä jatkumo. Tuovila kyseenalaistaa tämän toteutumisen, sillä sijaisvanhemmille ei juuri anneta tietoa lapsen taustoista. Räsänen ja Sillgrenin (2008) tutkimuksessa sijaislapsilla saattoi olla harhakäsityksiä sijoituksen syistä. Esimerkiksi yhdessä kokemuksessa lapsi oli luullut olevansa sijoitettuna, koska sijaisperhe halusi lisää lapsia.

Kaiken kaikkiaan sijaisvanhempien kuulluksi tulemisen kokemukseen vaikutti hyvin moni asia. Isoimpana osana vaikutti sijaisvanhemman tunne hänen näkemyksensä ohittamisesta puhuttaessa lapsen asioista. Kuulluksi tulemisen kokemukseen vaikutti myös kokemus omista oikeuksista ja ase-

masta sekä sijaisvanhempiin kohdistuva epäluottamus. Osa sijaisvanhemmista koki, että heidän arjen tietämystään lapsesta tulisi uskoa ja huomioida asioista sovittaessa. Tämä kokemus liittyi sekä sosiaalityöntekijöiden, että biologisten vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Sijaisvanhemmat, jotka kokivat oman asemansa ja omat vaikutusmahdollisuutensa heikkoina, myös heidän kuulluksi tulemisen kokemuksensa oli huono. Suurin osa sijaisvanhemmista koki kuitenkin tulleen kuulluksi hyvin. Positiiviset kuulluksi tulemisen kokemukset liittyivät tasa-arvoiseen yhteistyösuhteeseen sosiaalityöntekijän sekä biologisten vanhempien kanssa.

9 POHDINTA

Tässä luvussa pohdin tutkimuksen tuloksia sekä opinnäytetyöni prosessia kokonaisuudessaan. Luvussa esitellään myös mahdollisia jatkotutkimusaiheita, jotka nousivat esiin opinnäytetyötä tehdessä.

9.1 Tulosten pohdinta

Opinnäytetyöni tavoitteena oli saada tietoa sijaisvanhempien kokemuksista lapsen edun toteutumisesta perhesijoituksessa sekä siitä, miten sijaisvanhemmat kokevat tulleen kuulluksi lapsen asioissa. Kaiken kaikkiaan tutkimuskysymyksiin saatiin sijaisvanhemmilta hyvin moninaisia kokemuksia. Laadullisen tutkimuksen mukaisesti tämänkään tutkimuksen tavoitteena ei ollut saada yleistettävää tietoa, vaan tarkastella yksilöllisesti tutkitavilta nousseita henkilökohtaisia kokemuksia. Jokaisen sijaisvanhemman kokemus on ainutlaatuinen ja vastaukset kelpaavat hyödynnettäviksi tutkimustuloksiksi sellaisinaan. Tutkimustuloksista löytyi kuitenkin toistuvia samankaltaisuuksia muiden samoja aiheita käsittelevien tutkimustulosten kanssa. Tämä vahvistaa kuvaa siitä, että tutkimustulokset ovat yhteneväiset monen muun tutkimuksen kanssa, jolloin niiden voidaan ajatella olevan jollain tasolla vallitsevia. Tutkimustulosten pohjalta olen saanut vastauksia kumpaankin tutkimuskysymyksestäni, jonka perusteella voin todeta, että opinnäytetyö on onnistunut monelta osin.

Tämän opinnäytetyön tekeminen herätti minussa paljon pohdintoja ja myös hyvinkin selkeitä mielipiteitä lapsen etua koskien. Mielestäni lasta koskevissa päätöksissä tulisi sosiaalityöntekijän ottaa vahvemmin huomioon sijaisperheen näkemys, sillä heillähän on tietoa lapsesta lasta lähimpää. Tätä arvokasta tietoa voisivat ammattilaiset enemmän hyödyntää. Myös lapsen oman äänen täytyisi olla painoarvoltaan vahvempi, vaikkei lapsi vielä 12 vuotta olisikaan täyttänyt. Ylipäätään lapsen kuulemiseen ja osallisuuden toteutumiseen häntä koskevissa asioissa tulisi keskittyä enemmän. Jotta lapsi pystyy muodostamaan elämästään eheää kokonaisuutta, tarvitsee hän siihen biologisen vanhemman hyväksynnän sijoitusta kohtaan ja sijaisvanhemmiltaan tukea historiansa käsittelyyn. Pohdin myös paljon biologisen vanhemman asemaa ja oikeutta huostaanoton jälkeen. Opinnäytetyön teon jälkeen, jään varmasti pohtimaan ajatuksia siitä, onko lapsen etu se, että hän joutuu säännöllisesti laittamaan elämänsä tauolle siksi ajaksi, kun sijoituksen tarpeellisuutta arvioidaan. Työn tekemisen jälkeen jäin myös pohtimaan

sitä, että loppupeleissä lapsen edun arvioiminen on kuitenkin aina yhden ihmisen arvomaailman varassa, joka kuulostaa minusta toisaalta hurjalta.

Suomalainen lastensuojelu korostaa tällä hetkellä huostaanottoa ehdottoman väliaikaisena ratkaisuna, ja lastensuojelun tulee aina tavoitella perheen jälleen yhdistämistä. Omista lastensuojelun opinnoistanikin muistan, että lastensuojelua käsiteltiin vain tästä yhdestä näkökulmasta, joka tietenkin on tämänhetkisen lastensuojelulain sekä lastensuojelun ajatusmaailman mukainen. Kuitenkin Suomessa on alettu keskustelemaan siitä, voidaanko sijoitusta joissain tapauksissa ajatella pysyvänä ratkaisuna, jos perheen jälleen yhdistymistä ei nähdä realistisena tavoitteena. Tämä opinnäytetyö avaa sijoituksen pysyvyyttä lasta lähimpänä olevasta näkökulmasta. Sijaisvanhemmat ovat kuitenkin ne, jotka näkevät sijoituksen väliaikaisen luonteen mahdolliset ristiriitaiset vaikutukset lapsen arjessa.

Opinnäytetyö toi osittaista uutta tietoa siitä, miten sijaisvanhemmat kokevat lapsen edun perhesijoituksessa toteutuvan. Uuden tiedon saavuttaminen lisää työn tutkimuksellista arvoa. Opinnäytetyöstä saatuja tutkimustuloksia voidaan hyödyntää työn tilaajana toimivan Hämeen Ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa opetuskäytössä tai mahdollisesti muussa tutkimustyössä, joka koskee lapsen edun toteutumista, tapaamiskäytäntöjä, sijoituksen väliaikaisuutta, sijaisperheiden kuulluksi tulemisen tai yhteistyön kokemuksia.

Opinnäytetyöprosessin aikana tuli mieleeni useampi jatkotutkimus aihe. Ensinnäkin aihetta voisi tutkia lapsen omasta näkökulmasta ja haastatella lapsia tai nuoria itseään heidän etunsa toteutumisesta. Tutkia voisi yksittäisenä aiheena myös sitä, miten huostaanoton väliaikainen luonne vaikuttaa lapsen elämään. Olisi myös mielenkiintoista nähdä tilastotietoja huostaanottojen purkautumisen syistä ja siitä, onko perheen jälleenyhdistäminen ollut onnistunutta vai onko lapsi jouduttu sijoittamaan uudelleen.

9.2 Opinnäytetyöprosessin pohdinta

Idea opinnäytetyön aiheesta nousi omasta mielenkiinnostani aihetta kohtaan. Opinnäytetyötä ohjaavan opettajan vahvasti käsitystäni siitä, että aihe todella on tutkimisen arvoinen. Hän myös halusi opinnäytetyön käytettäväksi opetuksessa Hämeen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa. Opinnäytetyöprosessi sujui rauhallisessa tahdissa, vaihtelevalla tempolla. Taustateorian keräämisen aloitin kesäkuussa 2016 ja heinäkuussa lähetin kyselylomakkeet sijaisvanhemmille. Syksyn ajan käsittelin ja analysoin tuloksia sekä syvennyin taustateoriaan sekä aikaisempiin tutkimuksiin kirjoittaen samalla pikkuhiljaa opinnäytetyötä pala palalta kokonaisuudeksi.

Prosessin ajan luin paljon erilaista kirjallisuutta, tutkimuksia, artikkeleita ja uutisia aiheesta, ja sain paljon näkökulmia ja mielipiteitä aiheesta monelta eri kantilta tarkasteltuna. Käytin paljon aikaa asioiden kypsyttelyyn ja aiheesta keskusteluun, joka auttoi minua jäsentämään sen, miten haluan työn rajata. Yhteen näkökulmaan keskittyminen edesauttoi teoriaosuuden rajaamista riittävän selkeäksi ja ytimekkääksi. Jouduin rajaamaan erinäisiä

mielenkiintoisia näkökulmia runsaasti pois työstä, ja päädyin painottamaan teoriaosuudessa lähinnä yhtä näkökulmaa. Näkökulma huostaanoton väliaikaisuudesta kiintymyssuhdeteorian valossa valikoitui teoriaani, sillä se kosketti omaa ajattelu- ja kokemusmaailmaani vahvasti. Tiedostan, että huostaanoton väliaikaisuutta tarkasteltaessa vastapainoksi teoriaosuudelleni löytyy monta vartenotettavaa ja huomioitavaa näkökulmaa, jotka yhtä lailla ajavat lapsen etua. Teoriatietoa lukiessani oli mielenkiintoista huomata, miten teoriaan poimimani merkityksellisen tuntuiset asiat toistuivat sijaisvanhemmilta saadussa aineistossa. Teoriaosuuden tieto ja työn tulokset kietoutuivat yhteen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi.

Taustatietoa ja tutkimuksia aiheesta lukiessani olen samalla kerännyt itselleni runsaasti ammattitietoa aiheesta. Koen saaneeni itselleni kattavan näkemyksen perhesijoituksesta ja lapsen edusta, josta koen hyötyväni tulevaisuuden työssäni. Koen vahvasti, että opinnäytetyön tekeminen on kasvattanut ammatillista osaamistani, tiedon hankinnan taitojani sekä lähdekriittistä ajatteluani. Opinnäytetyötä kirjoittaessa minun on tutkijana täytynyt pohtia omia arvojani ja näkökulmiani. Minusta oli tarpeellista tutkimuksen alussa muistuttaa itseäni ja tiedostaa se, että omat arvoni vaikuttavat siihen, miten ymmärrän ja tulkitSEN asioita. Näiden arvolähtökohtien minun ei tule tutkijana antaa vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin millään tavalla. Tämä opinnäytetyö oli ensimmäinen toteuttamani tutkimus. Opintoni ovat painottuneet lastensuojeluun, jonka myötä koen, että lastensuojelun tuntemus vaikutti tutkimuksen tekemiseen helpottavasti. Minun oli helppo sisäistää lukevani tietoa, käsitteistöä ja tarkastella lukemaani johdonmukaisesti.

LÄHTEET

Dozier, M., Grasso, D., Lindhiem, O. & Lewis, E. 2015. Sijaisvanhemman sitoutumisen merkitys. "Tämä on minun lapseni" -haastattelun avaamia näkökulmia. Teoksessa J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil (toim.) *Lapsi uusissa oloissa*. Helsinki: Duodecim, 220–240.

Hautamäki, A. 2011. Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen*. Helsinki: WSOYpro Oy, 29–69.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 18. uud. p. Porvoo: Bookwell Oy.

Kalland, M. 2005. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY, 198–233.

Kalland, M. 2011. Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen*. Helsinki: WSOYpro Oy, 207–216.

Kalland, M. 2015. Kohti parempia lastensuojelun sijoituskäytäntöjä- Sopiva sijaiskoti lapselle- hankkeen tuloksia. Teoksessa J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil (toim.) *Lapsi uusissa oloissa*. Helsinki: Duodecim, 165–178.

Kavakka, M. 2015. Huolella Harkittua – lastensuojelun perhehoitajuus sitä harkitsevan näkökulmasta. Lapin Yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Sosiaalityön koulutusohjelma. Pro gradu- tutkielma. Viitattu 7.8.2016. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62173/Kavakka.Mirka.pdf?sequence=2>

Ketola, J. 2005. Sijaisperhetoiminnan suunnitelmallinen organisointi ja sijaisperheiden tukeminen. Teoksessa S. Laaksonen & M. Kemppainen (toim.) *Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa*. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki: Gummerus, 125–154.

Kujala, V. 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Helsinki: Sininauhaliitto.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 662/2015. 23.11.2016 Finlex. Viitattu 7.8.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150662>

Laki lastensuojelulain muuttumisesta 297/2016. 22.04.2016 Finlex. Viitattu 3.7.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160297>

Lastensuojelulaki 417/2007. 23.11.2016 Finlex. Viitattu 7.8.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun käsikirja n.d.a. Työprosessit. Erityiskysymykset. Avoimen adoption merkitys lastensuojelussa. Viitattu 3.10.2016.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/avoimen-adoption-merkitys-lastensuojelussa>

Lastensuojelun käsikirja n.d.b. Työprosessit. Lapsen osallisuus. Viitattu 21.8.2016.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

Lastensuojelun käsikirja n.d.c. Työprosessit. Mitä on lastensuojelu? Viitattu 20.8.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

MOT: *Kodeistaan revityt lapset*. (2016). Yle Areena. 24.5.2016. Haettu 10.09.2016 osoitteesta <http://yle.fi/aihe/ohjelma/mot-kodeistaan-revityt-lapset-2542016>

Naapuri, J. 2015. Sijaisvanhemmuus arjen rikastuttajana. Lapsin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustiede. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 20.8.2016. <http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61936/Naapuri.Johanna.pdf;jsessionid=9975959EA3217112DDC15B915A65ABE5?sequence=2>

Niemelä, H. 2005. Lapsikeskeinen sijaishuolto. Mitä tekisin, jos tämä olisi oma lapseni? Teoksessa S. Laaksonen & M. Kemppainen (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki: Gummerus, 57–78.

Oulasmaa, P. 1994. Lapsen etu oikeudellisena käsitteenä. Teoksessa M. Törrönen (toim.) Lapsen etu ja viidakon laki. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki: Painopörssi Oy, 106–124.

Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Partanen, I. 2005. Arvot ja eettiset periaatteet toiminnan kulmakivenä – dialodi sijaishuollon käytännön ja Martti Lindqvistin ajatusten välillä. Teoksessa S. Laaksonen & M. Kemppainen (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki: Gummerus, 7–30.

Pasanen, K. 2013. Avoimuutta ja yhteyksiä - kotimainen adoptio muutoksessa. Kohtaaminen- kotimaisen adoption kehittämishanke 2010-2013. Teoksessa P. Partanen, K. Pasanen, H. Reininkainen & K. Tervonen-Arnkil. (toim) Pelastakaa lapset. Pelastakaa lapset ry:n julkaisusarja n:o 22. Viitattu: 27.10.2016. <http://docplayer.fi/3371365-Avoimuutta-ja-yhteyksia-kotimainen-adoptio-muutoksessa.html>

Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostanotoissa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja n:o 26. Helsinki: Yliopistopaino.

PRIDE-valmennus. n.d. Pesäpuu ry. Viitattu 1.11.2016. http://www.pesapu.fi/media/uploads/dokumentit/pride/pride_paivitykset_300608/5_pride_kirja_300608.pdf

Puustinen-Korhonen, A. & Pösö, T. 2010. Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Helsinki: Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3.

Pösö, T. 2003. Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelyinä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. 141–157

Pösö, T. 2012. Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisina kannanotoina. Teoksessa H. Forsberg & L. Autonen-Vaaraniemi (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 75–97.

Pösö, T. 2015. Adoptio ja perhehoito. Teoksessa J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Helsinki: Duodecim, 16–22.

Räsänen, H. & Sillgren, S. 2008. sijaisvanhempien yhteistyö biologisten vanhempien kanssa sijoituksen aikana. Sosiaalialan koulutusohjelma. Lahden Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 6.8.2016. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/11811/2008-05-06-03.pdf?sequence=1>

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Porvoo: EDITA.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima.

Sinkkonen, J. 2005. Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 146–173.

Sinkkonen, J. 2012. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. 2015. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil (toim.) *Lapsi uusissa oloissa*. Helsinki: Duodecim, 148–164.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. 30.12.2014 Finlex. Viitattu 5.8.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

STM 2013: Toimiva Lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön loppuraportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 18.9.2016 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126183/Toimiva%20lastensuojelu%20loppuraportti_final_19062013.pdf?sequence=1

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. uud. p. Helsinki: Tammi

Tuovila, P. 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa J. Ketola (toim.) *Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi*. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–75.

Valkonen, L 2014: *Sijaisvanhemmat*. Perhehoitoliitto ry. Turku: Winbase Oy.

Vilkka, H. 2009. *Tutki ja kehitä*. Helsinki: Tammi.

TIEDOTE OPINNÄYTETYÖSTÄ

Tiedote opinnäytetyöstä sijaisvanhemmille

Hyvä sijaisvanhempi!

Olen sosionomiopiskelija Inka Myllyviita ja valmistun sosionomiksi Hämeen Ammattikorkeakoulusta joulukuussa 2016.

Haen parhaillaan sijaisvanhempia haastateltaviksi opinnäytetyöhöni. Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää, millaisia kokemuksia sijaisvanhemmilla on lapsen edun toteutumisesta perhesijoituksen eri vaiheissa ja sijoitukseen liittyvissä eri ratkaisuissa. Tarkoituksena on saada kokemuspohjaista tietoa myös siitä, miten sijaisvanhemmat kokevat tulleet kuulluksi lapsen asioissa. Aihetta ei olla sellaisenaan juurikaan Suomessa tutkittu, joten uskon saavani kokemuksienne kautta uutta tärkeää tietoa lapsen edun toteutumisesta perhehoidossa.

Aineiston kerään sähköpostikyselyn kautta. Käsittelen aineiston ehdottoman luottamuksellisesti, eikä opinnäytetyössä tuoda esiin tunnistettavia tietoja. Tulen käyttämään aineistoa vain tämän opinnäytetyön tekoon, ja aineisto tuhoaan opinnäytetyön valmistuttua. Sijaisvanhemmalla on oikeus milloin tahansa vetäytyä opinnäytetyöhön osallistumisesta. Opinnäytetyö valmistuu syksyn 2016 aikana, ja se julkaistaan ammattikorkeakoulujen verkkokirjasto Theseuksessa.

Mikäli sinulla on lapsi vierasperhesijoituksessa, voit olla juuri etsimäni henkilö. Ota yhteyttä minuun joko sähköpostitse tai puhelimitse. Ilmoitathan minulle yhteystietosi, niin postitan sinulle sopimuksen opinnäytetyöhön osallistumisesta ja lähetän kyselyn sähköpostin kautta. Kysely on mahdollista saada ja täyttää myös paperisena versiona niin halutessasi. Jos sinulla on kysyttävää opinnäytetyöhöni liittyen, vastaan mielelläni kysymyksiin.

Yhteistyöterveisin:

Inka Myllyviita

Hämeen Ammattikorkeakoulu

KYSELYLOMAKKEEN KYSYMYKSET

1. Miten olet kokenut lapsen edun toteutuvan perhesijoituksessa, siihen liittyvissä eri ratkaisuihin ja toimintatavoissa?
2. Miten olet kokenut yhteistyön toimineen lapsen asioista vastaavan sosiaaliohjaajan kanssa?
3. Millaiseksi olet kokenut yhteistyön lapsen biologisten vanhempien sekä suvun kanssa?
4. Miten olet kokenut tullesi kuulluksi lapsen asioissa?
5. Millaisena koet oman asemasi sijaisvanhempana?
6. Vapaa sana:

SOPIMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Allekirjoituksellani annan sosionomi-opiskelija Inka Myllyviidalle suostumukseni käyttää haastatteluaineistoa opinnäytetyössään, jossa tutkitaan lapsen edun toteutumista perhesijoituksessa. Haastatteluaineisto käsitellään luottamuksellisesti ja tuhotaan tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen tuloksissa ei julkaista tunnistettavia tietoja.

Paikka ja aika

_____. _____. _____.2016

Allekirjoitus

Nimenselvennys

